

Applied Economics Studies, Iran (AESI)

P. ISSN:2322-2530 & E. ISSN: 2322-472X - Journal Homepage: <https://aes.basu.ac.ir/>
*Scientific Journal of Department of Economics, Faculty of Economic and Social Sciences,
 Bu-Ali Sina University, Hamadan, Iran. Owner & Publisher: Bu-Ali Sina University.*

© Copyright © 2026 The Authors. Published by Bu-Ali Sina University.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Non-commercial uses
 of the work are permitted, provided the original work is properly cited.

The Impact of BRICS Plus Membership on Iran's Economic Development Indicators (The GTAP Approach)

Arash Yavarifar¹ , Ali Emami Meybodi² , Teymour Mohammadi³

Type of Article: Research

 <https://doi.org/10.22084/aes.2025.31534.3826>

Received: 2025/09/05; Revised: 2025/09/28; Accepted: 2025/10/05

Pp: 147-186

Abstract

The BRICS Plus, encompassing about 45 percent of the world's population, 26 percent of geographical area, 17 percent of global trade, and nearly 32 percent of world GDP based on purchasing power parity, holds a significant position in the international economy. Iran's official membership in BRICS, as an emerging economic and geopolitical alliance, has the potential to exert meaningful and multidimensional effects on the country's macroeconomic indicators. A review of previous studies shows that no independent research has yet been conducted on the implications of Iran's accession to BRICS Plus. This study employs a multi-regional Computable General Equilibrium (CGE) model based on the Global Trade Analysis Project (GTAP, version 10) database to examine the impact of reciprocal tariff reductions between Iran and BRICS Plus members under gradual scenarios (10 to 100 percent). The analysis focuses on key variables such as GDP, household income, inflation, and overall welfare. The findings indicate that Iran's integration into BRICS Plus and the reduction of trade tariffs can, while offsetting part of the losses caused by economic sanctions, lead to higher real GDP, improved household income, lower inflation, and enhanced welfare. Accordingly, it is recommended that policymakers, particularly in the industry and mining sectors, design short-term programs for trade liberalization with BRICS Plus members to take advantage of their industrial and technological capacities (especially those of China, India, and Russia). Such an approach could contribute to greater productivity in Iran's industrial and mining sectors and foster growth in indicators such as exports, investment, employment, and value added.

Keywords: Gross Domestic Product (GDP), Household Income, General Welfare, Trade Tariff Reduction, Regional CGE Model, Inflation Rate.

JEL Classification: E23, D31, I31, F13, D58, E31.

1. Ph.D. Candidate, Department of Economics, SR.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Professor, Department of Economics, Faculty of Economics, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran (Corresponding Author). *Email:* emami@atu.ac.ir

3. Professor, Department of Economics, Faculty of Economics, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Citations: Yavarifar, A., Emami Meybodi, A. & Mohammadi, T., (2026). "The Impact of BRICS Plus Membership on Iran's Economic Development Indicators (The GTAP Approach)". *Journal of Applied Economics Studies in Iran*, 15(57): 147-186. <https://doi.org/10.22084/aes.2025.31534.3826>

Homepage of this Article: https://aes.basu.ac.ir/article_6628.html?lang=en

1. Introduction

Over the past decade, global trade dynamics have increasingly shifted toward regional and intercontinental alliances that provide alternative pathways for economic growth and resilience. Among these, BRICS Plus has emerged as one of the most influential multilateral platforms, bringing together major emerging economies such as China, India, Russia, Brazil, and South Africa, along with new members including Iran, Egypt, the United Arab Emirates, and Ethiopia. The bloc now accounts for nearly one-third of global GDP (PPP) and around 17 percent of world trade, positioning it as a key driver of global economic transformation.

For Iran, accession to BRICS Plus represents both an opportunity and a challenge. On one hand, it offers a means to mitigate the effects of long-standing economic sanctions, diversify trade partners, and gain access to financial and technological cooperation through institutions such as the New Development Bank. On the other hand, differences in development levels, structural asymmetries, and competitive pressures within the bloc pose potential adjustment costs that require careful economic assessment.

Despite the geopolitical importance of this development, few studies have quantitatively examined the economic consequences of Iran's participation in BRICS Plus. Existing literature on Iran's trade liberalization—such as those related to the Eurasian Economic Union or the Shanghai Cooperation Organization—mainly relies on single-country or partial-equilibrium frameworks, offering limited insight into the economy-wide repercussions of tariff policy changes.

To fill this research gap, the present study employs a multi-regional Computable General Equilibrium (CGE) model based on the Global Trade Analysis Project (GTAP) framework. By simulating various reciprocal tariff-reduction scenarios between Iran and BRICS Plus members, this research aims to evaluate how trade liberalization can affect Iran's real GDP, household income, inflation, and welfare, thereby providing an empirical basis for future trade policy formulation.

2. Materials and Methods

This study employs a multi-regional Computable General Equilibrium (CGE) model based on the Global Trade Analysis Project (GTAP) framework, version 10, with a base year of 2014. The GTAP model captures the complex interlinkages between production, consumption, government, and trade flows across multiple regions, making it suitable for analyzing policy shocks such as tariff changes.

In the production structure, firms maximize profits under constant returns to scale using a Constant Elasticity of Substitution (CES) function, allowing substitution among production factors—skilled labor, unskilled labor, capital, land, and natural resources. On the consumption side, households are modeled through a Constant Difference of Elasticities (CDE) utility function, which accommodates variations in expenditure patterns in response to price and income changes. Trade is represented using the Armington (1969) approach, where domestic and imported goods are treated as imperfect substitutes. Producers allocate output between domestic and export markets according to a Constant Elasticity of Transformation (CET) function.

The model includes ten regional blocks: Iran, Brazil, Russia, India, China, South Africa, Indonesia, the United Arab Emirates, Egypt, and Ethiopia. Economic activities are

aggregated into three sectors—agriculture, industry, and services—with five primary factors of production.

The study defines ten scenarios of reciprocal tariff reductions between Iran and BRICS Plus members, ranging from 10% to 100%. These policy shocks are directly implemented in the GTAP database to simulate short-term and comparative-static effects on key macroeconomic indicators, including real GDP, household income, inflation, and overall welfare.

To ensure robustness, a sensitivity analysis was performed by varying key elasticity parameters by $\pm 10\%$. The results indicated that the direction of impacts remained consistent, suggesting that the model's findings are robust to moderate parameter uncertainty.

3. Data

This study uses Version 10 of the Global Trade Analysis Project (GTAP) database, which provides a globally consistent Social Accounting Matrix (SAM) for 141 countries and 65 sectors in 2014. For analytical purposes, data were aggregated into three main sectors—agriculture, industry, and services—and five production factors: skilled labor, unskilled labor, capital, land, and natural resources. The regional coverage includes Iran and nine BRICS Plus members. GTAP offers pre-calibrated parameters and validated elasticities, enabling direct simulation of tariff reduction scenarios. Although the 2014 base year and estimated data for Iran pose some limitations, GTAP remains a credible and internationally recognized source for global trade analysis.

4. Discussion

The simulation results demonstrate that gradual tariff liberalization between Iran and BRICS Plus members can generate positive macroeconomic effects across multiple dimensions. Real GDP and household income increase as trade barriers fall, primarily due to greater market access, improved efficiency in resource allocation, and lower input costs. Inflation decreases as cheaper imports reduce domestic production costs and consumer prices, leading to enhanced welfare and purchasing power for households. The magnitude of these effects, however, varies across sectors. The industrial sector, particularly energy-intensive and export-oriented industries, benefits most from lower tariffs due to access to larger markets and advanced technologies from BRICS members such as China and India. In contrast, agriculture faces higher import competition, as domestic production remains constrained by low productivity and limited land resources. The services sector experiences indirect gains through backward and forward linkages, including logistics, transport, and finance. These outcomes are consistent with previous CGE-based studies. For example, Tayebi and Mosrinejad (2006) found that trade liberalization in Iran increased overall welfare and efficiency in resource allocation. Similarly, Fahimi-Fard (2024), in analyzing Iran's potential membership in the Shanghai Cooperation Organization, reported improved trade integration and moderate welfare gains—findings closely aligned with this study. On the international front, Aguiar et al. (2019), using the GTAP framework, confirmed that tariff reductions globally tend to enhance output and welfare, although the scale depends on each country's economic structure. The slight variation in the magnitude of effects between studies can be attributed to differences in sectoral aggregation, year of the GTAP database, and country grouping. Overall, the results reaffirm that Iran's participation in

BRICS Plus, accompanied by complementary domestic reforms, could strengthen economic resilience, enhance productivity, and support sustainable long-term growth.

5. Conclusion

This study employed a multi-regional Computable General Equilibrium (CGE) model based on the GTAP framework to assess the potential macroeconomic impacts of Iran's tariff liberalization with BRICS Plus members. The findings indicate that reducing trade barriers by 10–100 percent leads to measurable improvements in real GDP, household income, and overall welfare, alongside a notable decline in inflation. These results confirm that deeper trade integration with BRICS Plus could serve as a strategic mechanism to mitigate the adverse effects of sanctions and enhance Iran's economic stability. From a policy perspective, the implications are significant. Gradual tariff reductions, particularly on capital and technology-intensive goods, could strengthen industrial productivity and global competitiveness. At the same time, targeted support for vulnerable sectors such as agriculture is necessary to prevent excessive import dependency. Moreover, leveraging BRICS financial institutions—especially the New Development Bank and the BRICS Payment System—could facilitate infrastructure financing and reduce transaction costs arising from sanctions and limited access to Western banking systems. However, membership in BRICS Plus alone will not automatically translate into economic transformation. It must be complemented by domestic reforms aimed at improving the business environment, enhancing institutional transparency, promoting innovation, and diversifying exports beyond resource-based industries. Future research should extend this analysis by examining the sectoral and regional impacts of BRICS integration—particularly in areas such as energy, agriculture, and digital trade—and by exploring dynamic CGE models that capture long-term structural adjustments. In conclusion, the study highlights that trade liberalization within the BRICS Plus framework offers a promising yet conditional path toward sustainable growth, provided that internal and external economic strategies are effectively aligned.

Acknowledgments

The authors extend their sincere gratitude to the anonymous peer reviewers for their insightful critiques and constructive suggestions, which significantly enhanced the clarity and scholarly rigor of this manuscript.

Author Contributions

This research is derived from the first author's doctoral dissertation. The primary data collection, encompassing all observational and analytical components, was conducted by the first author under the direct supervision and mentorship of the second and third authors.

Conflict of Interest

In adherence to ethical publication standards, the authors affirm that there are no conflicts of interest, either personal or financial, that could have influenced the content or conclusions presented in this research.

فصلنامه علمی مطالعات اقتصادی کاربردی ایران
 شاپای چاپی: ۲۵۳۰-۲۳۲۲؛ شاپای الکترونیکی: ۴۷۲۸-۲۳۲۲ - وبسایت نشریه: <https://aes.basu.ac.ir>
 نشریه گروه اقتصاد، دانشکده علوم اقتصادی و علوم اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.
 حق انتشار این مستند، متعلق به نویسنده(گان) آن است. ۱۴۰۵ - ناشر این مقاله، دانشگاه بوعلی سینا است.
 این مقاله تحت گواهی زیر منتشر شده و هر نوع استفاده غیرتجاری از آن مشروط بر استناد صحیح به مقاله و با رعایت شرایط مندرج در آدرس زیر مجاز است.
 آدرس زیر مجاز است.
 Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

تأثیر عضویت در گروه بریکس پلاس بر شاخص‌های توسعه اقتصادی ایران (رهیافت پروژه تحلیل تجارت جهانی)

آرش یاورى فرا^۱، على امامى ميبدي^۲، تيمور محمدى^۳

نوع مقاله: پژوهشی

شناسه دیجیتال: <https://doi.org/10.22084/aes.2025.31534.3826>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۱۴، تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۷/۰۷، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۱۴

صص: ۱۸۶-۱۴۷

چکیده

گروه بریکس پلاس با دربرگرفتن حدود ۴۵٪ از جمعیت جهان، ۲۶٪ از مساحت جغرافیایی، ۱۷٪ از تجارت جهانی و نزدیک به ۳۲٪ از تولید ناخالص داخلی برحسب برابری قدرت خرید، جایگاهی مهم در اقتصاد بین‌الملل دارد. عضویت رسمی ایران در بریکس، به‌عنوان یک پیمان نوظهور اقتصادی و ژئوپولیتیکی، ظرفیت آن را دارد که آثار معنادار و چندبُعدی بر شاخص‌های کلان اقتصادی کشور برجای گذارد. مرور پیشینه نشان می‌دهد که تاکنون پژوهش مستقلی درباره پیامدهای عضویت ایران در بریکس پلاس انجام نشده است. این مطالعه با بهره‌گیری از مدل تعادل عمومی محاسبه‌پذیر چندمنطقه‌ای و داده‌های استخراج شده از پایگاه پروژه تحلیل تجارت جهانی نسخه ۱۰، تأثیر کاهش متقابل تعرفه‌های تجاری میان ایران و اعضای بریکس پلاس را در سناریوهای کاهش تدریجی (۱۰ تا ۱۰۰٪) تعرفه‌های تجاری بر متغیرهای تولید ناخالص داخلی، درآمد خانوارها، نرخ تورم و رفاه کل بررسی می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهند که کاهش تعرفه‌های تجاری ناشی از عضویت ایران در بریکس پلاس، ضمن جبران بخشی از زیان‌های ناشی از تحریم‌های اقتصادی، به افزایش تولید ناخالص داخلی واقعی، ارتقای درآمد خانوارها، کاهش تورم و بهبود سطح رفاه منجر می‌شود. بر این اساس، توصیه می‌شود سیاست‌گذاران حوزه تجارت خارجی، به‌ویژه در بخش صنعت و معدن، با طراحی برنامه‌های کوتاه‌مدت برای آزادسازی تجاری با اعضای بریکس پلاس، زمینه بهره‌گیری از ظرفیت‌های صنعتی و فناوریانه این کشورها (به‌ویژه چین، هند و روسیه) را فراهم آورند. چنین رویکردی می‌تواند به افزایش بهره‌وری بخش صنعت و معدن ایران و رشد شاخص‌هایی مانند: صادرات، سرمایه‌گذاری، اشتغال و ارزش افزوده بینجامد.

کلیدواژگان: تولید ناخالص داخلی، درآمد خانوارها، رفاه کل، کاهش تعرفه‌های تجاری، مدل تعادل عمومی چندمنطقه‌ای، نرخ تورم.

طبقه‌بندی JEL: E23, D31, I31, F13, D58, E31

۱. دانشجوی دکتری، گروه اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Email: arash.yavarifar@iau.ac.ir

۲. استاد گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

Email: emami@atu.ac.ir

۳. استاد گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

Email: mohammadi@atu.ac.ir

ارجاع به مقاله: یاورى فرا، آرش؛ امامى ميبدي، على؛ و محمدى، تيمور. (۱۴۰۵). «تأثیر عضویت در گروه بریکس پلاس بر شاخص‌های توسعه اقتصادی ایران (رهیافت پروژه تحلیل تجارت جهانی)». مطالعات اقتصادی کاربردی ایران، ۱۵(۵۷): ۱۴۷-۱۸۶. <https://doi.org/10.22084/aes.2025.31534.3826>

صفحه اصلی مقاله در سامانه نشریه: https://aes.basu.ac.ir/article_6628.html?lang=fa

۱. مقدمه

پیچیدگی فزاینده روابط اقتصادی در جهان امروز سبب شده است که کشورها برای ایجاد ثبات و کاهش آسیب‌پذیری در مبادلات اقتصادی و تجاری خود به همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی روی آورند. یکی از مهم‌ترین مزایای مشارکت در توافقی‌های منطقه‌ای، کاهش اثرپذیری اقتصاد از تکان‌های برون‌زا و افزایش تاب‌آوری تجاری است. نظریه‌های اقتصادی نیز تأکید دارند که آزادسازی تجاری با افزایش کارایی، صرفه‌جویی در مقیاس، ارتقای رقابت‌پذیری، بهبود بهره‌وری عوامل و گسترش جریان‌های تجاری، زمینه‌ساز رشد اقتصادی پایدار می‌شود. از همین رو بسیاری از کشورها به‌جای اتکا به ترتیبات سنتی، به‌دنبال انعقاد توافقی‌های دوجانبه یا چندجانبه تجاری هستند (مایهولد، ۲۰۲۴).

در این میان، گروه بریکس به‌عنوان یک اتحادیه اقتصادی و سیاسی بین‌قاره‌ای متشکل از: برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی، جایگاهی برجسته در اقتصاد جهانی یافته است. این کشورها طی دهه‌های اخیر به اقتصادهایی نوظهور و تأثیرگذار تبدیل شده‌اند و سهم چشمگیری از شاخص‌های کلان جهانی را به‌خود اختصاص داده‌اند. براساس آمار، اعضای بریکس حدود ۴۵٪ جمعیت جهان (نام^۲، ۲۰۲۴)، ۲۶٪ از مساحت جغرافیایی (ماک^۳، ۲۰۲۴)، ۱۷٪ تجارت جهانی (هلسکو^۴ و همکاران، ۲۰۲۴) و نزدیک به ۳۲٪ تولید ناخالص داخلی^۵ برحسب برابری قدرت خرید (گلابن و دوریک^۶، ۲۰۲۴) را در اختیار دارند.

گسترش نفوذ بریکس در سال‌های اخیر ابعاد ژئوپولیتیکی و اقتصادی تازه‌ای یافته است. در سال ۲۰۲۳ م. شش کشور: ایران، عربستان سعودی، امارات متحده عربی، مصر، اتیوپی و آرژانتین، درخواست عضویت خود را ارائه دادند و نهایتاً در سپتامبر ۲۰۲۴ م. چهار کشور از این فهرست (ایران، امارات متحده عربی، مصر و اتیوپی) به‌طور رسمی به عضویت این بلوک درآمدند. روند توسعه عضویت در سال ۲۰۲۵ م. نیز ادامه یافت و اندونزی به‌عنوان نخستین عضو از جنوب شرق آسیا به جمع کشورهای عضو پیوست. یکی از اقدامات مهم این گروه، تصویب «استراتژی همکاری اقتصادی ۲۰۲۵» در اجلاس ۲۰۲۰ م. مسکو است؛ سندی ساختاریافته که سه بسته محوری را شامل می‌شود: نخست، «تجارت، سرمایه‌گذاری و مالی» با تأکید بر بنگاه‌های کوچک و متوسط؛ دوم، «اقتصاد دیجیتال» با محوریت تحول فناوریانه و نوآوری صنعتی؛ و سوم، «توسعه پایدار» با تمرکز بر امنیت غذایی و ارتقای منابع انسانی. اهمیت این موضوع زمانی دوچندان می‌شود که حدود یک-سوم تولیدات کشاورزی جهان به کشورهای بریکس تعلق دارد؛ به‌همین دلیل، بیانیه ژوهانسبورگ بر تقویت همکاری‌های کشاورزی و ارتقای امنیت غذایی داخلی و جهانی تأکید کرده است. در این چارچوب، عضویت ایران در بریکس، افزون بر ابعاد سیاسی و ژئوپولیتیکی، می‌تواند به‌عنوان فرصتی راهبردی برای بهره‌گیری از ظرفیت‌های اقتصادی و حمایتی این بلوک در کاهش آثار تحریم‌ها و ارتقای شاخص‌های کلان اقتصادی کشور قلمداد شود (لی^۷ و همکاران، ۲۰۲۵).

¹ Maihold

² Nam

³ Moch

⁴ Hluszko

⁵ Gross Domestic Product (GDP)

⁶ Glauben and Duric

⁷ Le

عضویت در بریکس پلاس هم از منظر سیاسی و هم از جنبه اقتصادی برای ایران آثار مهمی در پی دارد. ایران در دهه‌های اخیر با محدودیت‌هایی هم‌چون تحریم‌های اقتصادی مواجه بوده که ضرورت توجه به تجارت خارجی و پیوند با اقتصادهای نوظهور را برجسته‌تر کرده است. حضور فعال در این گروه می‌تواند به ایران کمک کند تا از الگوی سیاست‌های تجاری سنتی - مبتنی بر مداخله‌های قیمتی و مجوزهای پرریسک - فاصله گرفته و به سوی سیاست‌های حمایت هدفمند از تولیدکننده و ایجاد زنجیره‌های پایدار تأمین حرکت کند. در این چارچوب، امکان جایگزینی حمایت‌های غیرتعرفه‌ای نظیر سیاست‌های مالیاتی ترجیحی به جای ابزارهای تعرفه‌ای فراهم می‌شود که با قواعد تجارت آزاد درون گروهی نیز سازگارتر است.

علاوه بر این، شکل‌گیری صنایع فرآوری و ایجاد ارزش افزوده برای مواد اولیه وارداتی می‌تواند ضمن تأمین نیاز داخلی، یک حاشیه امن برای زنجیره تأمین ایران فراهم کند، به‌ویژه در حوزه امنیت غذایی و کالاهای اساسی. در شرایط تحریم و محدودیت‌های ارزی، عضویت در بریکس برای ایران فرصتی فراهم می‌آورد تا با طراحی رویه‌های تجاری ترجیحی، موقعیت خود را در بازارهای منطقه‌ای و جهانی تقویت کند. افزون بر این، حضور در چنین ائتلافی می‌تواند ایران را در شکل‌دهی به استانداردهای جدید اقتصادی و تجاری، مانند: روش‌های نوین پرداخت‌های بین‌المللی، کیفیت محصولات و خدمات لجستیکی، در جایگاه مؤثرتری قرار دهد.

بررسی علمی و نظام‌مند آثار تجاری و اقتصادی این عضویت بر شاخص‌های کلان اقتصاد ایران ضروری به نظر می‌رسد؛ بنابراین، با توجه به نقش تعیین‌کننده کشورهای عضو بریکس در اقتصاد جهانی و ظرفیت‌های بالقوه ایران، عضویت در این گروه می‌تواند ابزاری کارآمد برای کاهش آثار منفی تحریم‌ها و ارتقای شاخص‌های توسعه اقتصادی باشد.

پرسش‌های پژوهش: پرسش اصلی این پژوهش آن است که، کاهش متقابل تعرفه‌های تجاری ایران با اعضای بریکس پلاس چه تأثیری بر شاخص‌های کلان اقتصاد کشور - شامل: تولید ناخالص داخلی، درآمد خانوار، نرخ تورم و رفاه کل - خواهد داشت. برای پاسخ به این پرسش از مدل تعادل عمومی قابل محاسبه مبتنی بر پروژه تحلیل تجارت جهانی^۱ استفاده می‌شود.

در همین راستا، در پژوهش حاضر برای نخستین بار با استفاده از مدل تعادل عمومی محاسبه‌پذیر چندمنطقه‌ای^۲ و داده‌های نسخه ۱۰ پروژه تحلیل تجارت جهانی، آثار کاهش تعرفه‌های تجاری میان ایران و اعضای بریکس پلاس بر متغیرهای کلان اقتصاد ایران شبیه‌سازی می‌شود. بدین ترتیب، این مطالعه نه تنها شکاف موجود در ادبیات داخلی را پر می‌کند، بلکه با ارائه شواهد تجربی درباره فرصت‌ها و چالش‌های عضویت ایران در یک بلوک اقتصادی فرامنطقه‌ای، می‌تواند مبنای تصمیم‌گیری‌های سیاستی در حوزه تجارت خارجی و توسعه اقتصادی کشور قرار گیرد.

¹ Global Trade Analysis Project (GTAP)

² GTAP-CGE

۲. پیشینه پژوهش

۲-۱. بریکس و مزایای عضویت در آن

گروه بریکس مخفف نام پنج اقتصاد نوظهور: برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی است. این گروه در ابتدا به عنوان مفهومی تحلیلی در ادبیات اقتصادی مطرح شد، اما به تدریج با هدف تقویت همکاری‌های اقتصادی میان کشورهای نوظهور وارد عرصه دیپلماسی گردید. نخستین گام رسمی در سپتامبر ۲۰۰۶م. برداشته شد؛ زمانی که وزرای خارجه چهار کشور برزیل، روسیه، هند و چین^۱ در حاشیه مجمع عمومی سازمان ملل متحد در نیویورک دیدار کردند. در ادامه، این همکاری‌ها در قالب نشست‌های منظم وزیران و سپس سران پیگیری شد و نهایتاً در ژوئن ۲۰۰۹م. نخستین نشست سران در یکاترینبورگ روسیه برگزار گردید. یک سال بعد، در دسامبر ۲۰۱۰، با پیوستن آفریقای جنوبی، عنوان «بریکس»^۲ رسمیت یافت (روموس^۳ و همکاران، ۲۰۱۸).

از آن زمان تاکنون، بریکس با برگزاری نشست‌های منظم و تصویب اسناد مشترک، اهدافی چون ارتقای همکاری‌های اقتصادی، افزایش سهم و نفوذ کشورهای در حال توسعه در حکمرانی جهانی و ایجاد نظامی عادلانه‌تر را دنبال کرده است. به‌ویژه با توجه به منابع انرژی، ظرفیت صنعتی، تجارت بین‌المللی، فناوری و ذخایر معدنی گسترده، این گروه به یکی از بلوک‌های اثرگذار در توازن قدرت اقتصاد جهانی تبدیل شده است. ویژگی منحصر به فرد بریکس، تنوع ژئوپولیتیک و اقتصادی اعضای آن است. این کشورها با وجود تفاوت‌های عمده در اندازه جمعیت، ساختار اقتصادی و موقعیت جغرافیایی، توانسته‌اند بر پایه ظرفیت‌های مکمل - شامل: منابع طبیعی غنی، بازارهای مصرف گسترده، نیروی کار فراوان، پیشرفت‌های فناورانه و نفوذ سیاسی - یک اتحاد مؤثر را شکل دهند. توانایی بریکس در کنار گذاشتن اختلافات سیاسی و تمرکز بر منافع مشترک، عامل کلیدی تداوم همکاری در این گروه بوده است؛ برای نمونه، اعضای بریکس به‌طور مشترک خواستار افزایش سهم کشورهای در حال توسعه در صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی شده‌اند و در مسیر اصلاح نظم اقتصادی جهانی تلاش می‌کنند.

از منظر اقتصادی، بریکس به عنوان یکی از موتورهای رشد اقتصاد جهانی عمل می‌کند. این کشورها علاوه بر بازارهای مصرف گسترده، ظرفیت‌های تولیدی و منابع طبیعی عظیمی دارند که بستر لازم برای توسعه تجارت و جذب سرمایه‌گذاری را فراهم می‌کند. یکی از دستاوردهای مهم این گروه تأسیس «بانک توسعه جدید» در سال ۲۰۱۴م. است که نقش مهمی در تأمین مالی پروژه‌های زیربنایی و توسعه‌ای ایفا می‌کند. افزون بر این، همکاری‌های علمی و فناورانه میان اعضا در حوزه‌هایی نظیر انرژی‌های تجدیدپذیر، فناوری‌های دیجیتال، و هوش مصنوعی از دیگر ظرفیت‌های راهبردی بریکس به‌شمار می‌رود.

در سال‌های اخیر، بحث گسترش بریکس و پذیرش اعضای جدید به‌طور جدی مطرح شده است (فاخری، ۱۴۰۳). حضور اعضای جدید برای بریکس نه تنها به معنای دسترسی به منابع و بازارهای بین‌المللی است، بلکه باعث ارتقای جایگاه ژئوپولیتیک آن نیز می‌شود. کشورهایی که به عضویت این گروه درآمده‌اند، می‌توانند حلقه‌های اتصال بریکس با مناطق مختلف جهان باشند و از این طریق، نفوذ اقتصادی و سیاسی خود را گسترش دهند.

¹ BRIC

² BRICS

³ Ramos

برای کشورهایی مانند ایران بازار بزرگ اعضای بریکس پلاس، همراه با وسعت جغرافیایی و منابع طبیعی آن‌ها، بستری گسترده برای توسعه تجارت خارجی، جذب سرمایه‌گذاری و ارتقای بهره‌وری فراهم کرده است؛ در واقع، عضویت در بریکس برای ایران، نه تنها دسترسی به بازارهای جدید را تسهیل کرده، بلکه بهره‌مندی از حمایت‌های نهادی و مالی این گروه را نیز به همراه دارد.

بنابراین، بریکس نه تنها یک بلوک اقتصادی نوظهور با ظرفیت‌های عظیم در تجارت، سرمایه‌گذاری و فناوری است، بلکه به عنوان بستری برای اصلاح توازن قدرت جهانی نیز عمل می‌کند؛ با این حال، در ادبیات پژوهشی ایران تمرکز اصلی بر سازمان‌های منطقه‌ای همچون اتحادیه اقتصادی اوراسیا یا سازمان همکاری شانگهای بوده و بررسی نظام‌مند پیامدهای عضویت در بریکس یا بریکس پلاس به طور جدی صورت نگرفته است. این خلأ پژوهشی نشان می‌دهد که ارزیابی آثار اقتصادی عضویت ایران در این بلوک می‌تواند علاوه بر پرکردن شکاف موجود در ادبیات داخلی، چشم‌انداز روشنی برای سیاست‌گذاران کشور فراهم آورد.

الف) بهره‌مندی از قدرت اقتصادی روزافزون کشورهای بریکس

گروه بریکس صرفاً یک اتحاد اقتصادی متعارف نیست، بلکه به عنوان نخستین باشگاه چندجانبه و بین‌قاره‌ای تجربه‌ای بی‌سابقه در گردهم‌آوردن کشورهایی با تفاوت‌های گسترده سیاسی، اقتصادی و فرهنگی، اما با دغدغه‌ها و منافع مشترک محسوب می‌شود. این ویژگی، بریکس را به نمونه‌ای منحصر به فرد در نظام بین‌الملل تبدیل کرده است؛ به ویژه برای کشورهای در حال توسعه‌ای مانند ایران که می‌توانند از قدرت جمعی این بلوک برای ارتقای جایگاه خود در اقتصاد جهانی بهره‌مند شوند؛ در واقع، افزایش نفوذ اقتصادی بریکس در عرصه‌هایی چون تجارت، سرمایه‌گذاری و فناوری، فرصتی فراهم می‌آورد تا ایران از طریق عضویت در این گروه بخشی از مزایای ناشی از همگرایی اقتصادی نوظهور را جذب کند و در عین حال وابستگی خود به شرکای سنتی محدود را کاهش دهد.

ب) بهره‌برداری از نهادهای و سامانه‌های مالی جایگزین

یکی از مهم‌ترین ظرفیت‌های بریکس پلاس، ابتکار عمل این گروه در ایجاد نهادها و سامانه‌های مالی جایگزین در سطح بین‌المللی است. چین و روسیه، به عنوان دو بازیگر محوری، تلاش کرده‌اند با ترویج چندجانبه‌گرایی در نظام مالی و پولی جهانی، وابستگی کشورهای در حال توسعه به ساختارهای سنتی -هم‌چون صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی- را کاهش دهند. تأسیس «بانک توسعه جدید» و پیشنهاد ایجاد نظام‌های پرداخت بین‌المللی مستقل از دلار از جمله اقداماتی است که می‌تواند امکان دسترسی ایران به منابع مالی، تأمین اعتبار پروژه‌های زیربنایی و انجام مبادلات تجاری با هزینه مبادله کمتر را فراهم آورد. چنین تحولاتی، علاوه بر تقویت تاب‌آوری اقتصاد ملی در برابر تحریم‌ها، مسیرهای جدیدی برای مشارکت ایران در جریان‌های مالی بین‌المللی ایجاد می‌کند.

• بانک توسعه جدید

یکی از دستاوردهای اصلی این مسیر، تأسیس بانک توسعه جدید^۱ در سال ۲۰۱۴م. با سرمایه اولیه ۵۰ میلیارد دلار بود. این بانک که مقر اصلی آن در شانگهای قرار دارد، به عنوان بازوی مالی بریکس طراحی شده تا منابع لازم برای پروژه‌های زیربنایی و توسعه‌ای اعضا را فراهم کند. افزون بر آن، بریکس سازوکاری به نام ترتیبات ذخیره احتیاطی^۲ با ظرفیت ۱۰۰ میلیارد دلار ایجاد کرد که به‌ویژه برای حمایت از کشورهای طراحی شده که با بحران‌های نقدینگی یا فشارهای مالی بین‌المللی مواجه می‌شوند. چنین ابتکارهایی، عملاً نقش پشتیبان مالی بریکس را تقویت کرده و زمینه‌ساز استقلال بیشتر اعضا شده است.

از زمان تأسیس تاکنون، بانک توسعه جدید بیش از ۳۵ وام به ارزش حدود ۱۰ میلیارد دلار برای پروژه‌های زیرساختی در بخش‌های مختلف -از انرژی‌های تجدیدپذیر گرفته تا حمل‌ونقل- اختصاص داده است. در حال حاضر نیز بیش از ۶۲ پروژه بزرگ به ارزش بیش از ۲۰ میلیارد دلار در کشورهای عضو بریکس تحت مدیریت این بانک قرار دارد. اعتبار و اهمیت این نهاد با دریافت رتبه‌های اعتباری بالا از سوی آژانس‌های بین‌المللی تقویت شد؛ به‌گونه‌ای که در سال ۲۰۱۸م. موفق به کسب رتبه AA+ و در سال ۲۰۱۹م. رتبه AAA از آژانس رتبه‌بندی ژاپن شد. این جایگاه اعتباری، توانایی بانک را در جذب سرمایه‌های جدید و افزایش قدرت وام‌دهی آن به شدت تقویت کرده است؛ به‌عنوان نمونه، در جریان همه‌گیری کرونا، این بانک بیش از ۱۰ میلیارد دلار برای مقابله با بحران تخصیص داد که نشان‌دهنده انعطاف‌پذیری و سرعت عمل آن در مواجهه با شرایط اضطراری است.

این مزیت‌ها برای کشورهایی که از سیاست‌های سخت‌گیرانه صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی خسته شده‌اند، اهمیت مضاعفی دارد؛ چراکه شرط‌گذاری‌های این نهادها -نظیر اجرای برنامه‌های ریاضتی یا اصلاحات ساختاری عمیق- در بسیاری از موارد تبعات اجتماعی و سیاسی سنگینی برای کشورها به همراه داشته است. از این منظر، نهادهای مالی بریکس با ارائه تسهیلات مالی بدون پیش‌شرط‌های سخت‌گیرانه، به یک گزینه جذاب برای کشورهای در حال توسعه تبدیل شده‌اند.

در این میان، ایران می‌تواند از این بستر بهره‌برداری ویژه‌ای داشته باشد. تحریم‌های مالی و بانکی گسترده، دسترسی ایران به منابع مالی بین‌المللی را محدود کرده و هزینه تأمین مالی پروژه‌های زیربنایی را افزایش داده است. عضویت در بریکس و دسترسی به نهادهایی هم‌چون بانک توسعه جدید و ترتیبات ذخیره احتیاطی می‌تواند بخشی از این محدودیت‌ها را جبران کرده و ابزار مؤثری برای تأمین مالی پروژه‌های ملی و توسعه‌ای کشور فراهم آورد؛ بنابراین، بهره‌گیری از نهادهای مالی بریکس، نه تنها مزیتی اقتصادی، بلکه ضرورتی راهبردی برای اقتصاد ایران محسوب می‌شود.

• سامانه‌های پرداخت و انتقال پول

یکی از ابعاد مهم همکاری در بریکس پلاس، توسعه سامانه‌های پرداخت و انتقال پول نوین و متنوع‌سازی ابزارهای مالی بین‌المللی است. در سال‌های اخیر، کشورهای عضو این گروه توجه ویژه‌ای به گسترش استفاده از ارزهای

¹ New Development Bank (NDB)

² Contingent Reserve Arrangement

ملی در مبادلات دوجانبه و چندجانبه نشان داده‌اند. چنین اقدامی می‌تواند به کاهش هزینه‌های مبادله، افزایش شفافیت تراکنش‌ها و ارتقای تاب‌آوری مالی اعضا کمک کند؛ برای نمونه، چین با بین‌المللی‌سازی یوان و گسترش استفاده از آن در معاملات انرژی و تجاری، ظرفیت‌های جدیدی برای تجارت منطقه‌ای ایجاد کرده است. هند نیز با راه‌اندازی سازوکار تسویه تجاری مبتنی بر رویه، امکان مبادلات مستقیم با چندین کشور آسیایی و فرامنطقه‌ای را فراهم آورده است. این ابتکارات بیانگر تلاش بریکس پلاس برای حرکت به سمت معماری مالی کارآمدتر و فراگیرتر است که دسترسی اعضا به بازارهای جهانی را تسهیل می‌کند.

یکی از گام‌های برجسته در این راستا، طراحی سامانه پرداخت «بریکس‌پی»^۱ است. این سامانه که با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین مالی^۲ و پردازش ابری، توسعه یافته است و هدف آن یکپارچه‌سازی سامانه‌های پرداخت ملی اعضا و ایجاد بستری مشترک برای مبادلات مالی است. بریکس‌پی قرار است خدماتی نظیر پرداخت‌های بدون تماس، اتصال کارت‌های بانکی به کیف پول‌های دیجیتال و تسهیل پرداخت‌های خرده‌فروشی و بین‌المللی را برای شهروندان و بنگاه‌های اقتصادی فراهم‌سازد. چنین زیرساختی می‌تواند نقش مؤثری در افزایش کارایی، کاهش هزینه‌های تراکنش و حمایت از نوآوری‌های مالی ایفا کند (کاور و کنگ، ۲۰۲۴).

برای ایران نیز این تحولات فرصت‌های قابل توجهی به همراه دارد. با پیوستن به سامانه‌هایی مانند بریکس‌پی، ایران می‌تواند دسترسی گسترده‌تری به شرکای تجاری خود در بریکس پلاس پیدا کرده و مسیرهای انتقال مالی را برای فعالان اقتصادی خود تسهیل نماید. کاهش هزینه‌های نقل و انتقال پول، ارتقای شفافیت تراکنش‌ها و تسریع در تسویه تجاری از جمله مزایایی است که می‌تواند به بهبود عملکرد تجارت خارجی ایران منجر شود. به این ترتیب، توسعه ابزارها و زیرساخت‌های مالی بریکس پلاس نه تنها یک نوآوری فناورانه محسوب می‌شود، بلکه فرصتی راهبردی برای ارتقای کارایی و پایداری اقتصادی ایران به‌شمار می‌آید.

• پتانسیل بریکس پلاس در ارتقای سرمایه‌گذاری‌های فناورانه و سبز

در دنیای امروز، نوآوری‌های مالی به‌عنوان یکی از ارکان اصلی تحول اقتصادی و اجتماعی شناخته می‌شوند. این نوآوری‌ها نه تنها ابزاری برای تسهیل تجارت و بهبود عملکرد مالی به‌شمار می‌آیند، بلکه نقش مهمی در رشد پایدار و توسعه جهانی دارند. در این زمینه، گروه بریکس پلاس با تمرکز بر ارتقای همکاری‌های فناورانه و توسعه سیستم‌های پرداخت دیجیتال، گامی مؤثر در جهت تحقق یک اقتصاد دیجیتال فراگیر و کارآمد برداشته است.

یکی از پروژه‌های مهم و راهبردی در این زمینه، سامانه پرداخت بریکس‌پی است که هدف آن ایجاد بستری یکپارچه برای مبادلات مالی میان کشورهای عضو بریکس پلاس است. این سامانه که با استفاده از فناوری‌های نوین مالی مانند «فین‌تک»، «بلاک‌چین»^۴ و «پردازش ابری» طراحی شده، می‌تواند به‌طور گسترده به بهبود روندهای مالی بین‌المللی، کاهش هزینه‌های تراکنش و تسهیل تعاملات اقتصادی در سطح جهانی کمک کند.

¹ BRICS Pay

² Financial technology (FinTech)

³ Kaur & Kang

⁴ Blockchain

بریکس پلاس با رویکردی آینده‌نگر در حال توسعه چارچوب‌های مالی است که می‌تواند بستری برای شکل‌گیری نوآوری‌های فناورانه و اقتصادی فراهم‌آورد. این همکاری‌ها که شامل تبادل تجربه در زمینه‌های فین‌تک، بلاک‌چین، و زیرساخت‌های ابری هستند، به کشورهای عضو امکان می‌دهند تا به‌طور مشترک سیستم‌های مالی و پرداختی خود را توسعه دهند و به یک‌دیگر در ایجاد بسترهای جدید برای تجارت، سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی کمک کنند.

این ظرفیت‌ها نه تنها زمینه رشد تجارت الکترونیک و گسترش بانک‌داری دیجیتال را فراهم می‌کنند، بلکه امکان طراحی ابزارهای مالی نو برای تأمین سرمایه پروژه‌های زیربنایی و توسعه پایدار را نیز افزایش می‌دهند. در این چارچوب، اعضای بریکس پلاس می‌توانند به‌شکل هماهنگ به پیشرفت‌های فناوری دست‌یابند و از طریق نوآوری‌های مالی، روندهایی چون سرمایه‌گذاری سبز و پروژه‌های زیربنایی دیجیتال را تسهیل کنند.

این نوآوری‌ها علاوه بر تسهیل در انتقال مالی، فرصت‌های بی‌نظیری برای سرمایه‌گذاری سبز و پشتیبانی از کسب‌وکارهای دانش‌بنیان ایجاد می‌کنند. استفاده از فناوری‌های نوین می‌تواند مسیرهای جدیدی برای تأمین مالی پروژه‌های محیط‌زیستی و پایدار باز کند و از این طریق از رشد صنایع سبز در کشورهای عضو بریکس پلاس پشتیبانی کند. به‌طور خاص، پروژه‌های زیرساختی سبز و نوآورانه که به‌طور مستقیم با کاهش کربن و حفاظت از منابع طبیعی مرتبط هستند، می‌توانند به‌طور مؤثری از طریق همکاری‌های مالی در چارچوب بریکس پلاس تأمین مالی شوند.

در این چارچوب، کشورهای عضو بریکس پلاس قادر خواهند بود به شبکه‌ای از فرصت‌های متنوع دست‌یابند که فراتر از همکاری‌های صرفاً مالی است و شامل حوزه‌هایی همچون ارتقای ظرفیت انسانی، توسعه فناوری‌های دیجیتال و تقویت پیوندهای علمی و آموزشی می‌شود. ایجاد این فرصت‌ها نه تنها به تقویت رقابت‌پذیری کشورهای عضو بریکس در بازار جهانی کمک خواهد کرد، بلکه زمینه‌ساز ایجاد یک سیستم مالی و اقتصادی پایدار و متنوع خواهد بود که می‌تواند به‌طور مؤثری در برابر بحران‌های اقتصادی و چالش‌های جهانی مقاومت کند.

با گسترش این زیرساخت‌های نوین، بریکس پلاس می‌تواند نقش محوری در تسهیل مبادلات مالی و تجاری ایفا کرده و به بهبود عملکرد بازارهای مالی جهانی کمک کند. راه‌اندازی سامانه‌هایی مانند بریکس‌پی به کشورهای عضو کمک می‌کند تا از رقابت‌پذیری بالاتری برخوردار شوند و به‌ویژه در زمینه پرداخت‌های دیجیتال، بانک‌داری باز و تسهیل انتقال پول و تجارت بین‌المللی به دستاوردهای مهمی دست‌یابند.

به این ترتیب، این تحولاتی که به‌طور ویژه در حوزه‌های پرداخت‌های دیجیتال، فین‌تک، و نوآوری‌های مالی انجام می‌شود، می‌تواند باعث افزایش کارایی اقتصادی، کاهش هزینه‌های تراکنش و حمایت از نوآوری‌های مالی در کشورهای عضو بریکس پلاس شود. علاوه بر این، این تغییرات می‌توانند به کشورهای عضو فرصت‌های فراوانی برای ایجاد مزیت‌های رقابتی در سطح بین‌المللی فراهم آورده و همگرایی اقتصادی درون‌گروهی را تقویت کنند. در نهایت، همکاری‌های مالی و فنی در بریکس پلاس نه تنها یک فرصت بزرگ برای اعضای این گروه است، بلکه به‌عنوان یک الگوی همکاری جدید در اقتصاد جهانی می‌تواند به‌عنوان یک مدل برای دیگر کشورها و بلوک‌های اقتصادی به‌شمار رود. این همکاری‌های مستمر، می‌تواند پایه‌گذار شکل‌گیری یک نظام مالی چندجانبه و مستقل‌تر در سطح بین‌المللی باشد که به‌ویژه در زمینه‌های نوآوری، تجارت و سرمایه‌گذاری، قدرت بیشتری به

کشورهای درحال توسعه می‌دهد و آن‌ها را قادر می‌سازد تا با موفقیت بیشتری در عرصه جهانی رقابت کنند (کروس^۱، ۲۰۲۴).

ج) کاهش موانع تجاری

یکی از اهداف محوری همکاری‌های اقتصادی در چارچوب بریکس، کاهش موانع تجاری از جمله تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای میان کشورهای عضو است. این موانع می‌توانند شامل: تعرفه‌های گمرکی بالا، محدودیت‌های وارداتی، پیچیدگی‌های فرآیند صدور مجوز، و استانداردهای فنی متفاوت باشند که همگی می‌توانند جریان آزاد کالاها و خدمات را با مشکلات جدی مواجه کنند. از این‌رو، این موانع می‌توانند به افزایش هزینه‌های مبادلات تجاری، کاهش رقابت‌پذیری کالاها و کند شدن فرآیند همگرایی اقتصادی در میان کشورهای عضو بریکس منجر شوند. در این راستا، کاهش یا حذف این موانع تجاری می‌تواند به‌عنوان یک گام کلیدی برای ایجاد یک بازار منسجم و پویا میان کشورهای بریکس تلقی شود؛ از جمله اقداماتی که در این زمینه صورت گرفته است، می‌توان به کاهش تعرفه‌ها، ساده‌سازی فرآیندهای اداری، و هماهنگ‌سازی استانداردهای فنی اشاره کرد که باعث تسهیل تجارت و کاهش هزینه‌ها می‌شود. علاوه بر این، تقویت روابط تجاری میان اعضا می‌تواند به افزایش بهره‌وری، بهبود رقابت‌پذیری، و درنهایت رشد اقتصادی بیشتر در کشورهای عضو کمک کند.

در همین راستا، بسیاری از کشورهای عضو بریکس در تلاش هستند تا با همکاری و توافق‌های مشترک، از موانع غیرضروری تجاری عبور کنند و به سمت ایجاد یک بازار مشترک و اقتصاد یکپارچه پیش روند. این همکاری‌ها می‌توانند به‌ویژه در زمینه‌هایی مانند تجارت الکترونیک، کاهش مقررات پیچیده تجاری، و تسهیل دسترسی به بازارهای داخلی کشورهای مختلف نقش مؤثری ایفا کنند و زمینه‌ساز رشد پایدار درون گروهی شوند؛ به این ترتیب، کاهش موانع تجاری نه تنها باعث بهبود شرایط اقتصادی کشورهای عضو بریکس می‌شود، بلکه برای تجارت جهانی و افزایش تعاملات اقتصادی در سطح بین‌المللی نیز فرصت‌های تازه‌ای ایجاد خواهد کرد (مجاوریان و زاهدیان تجنکی، ۱۴۰۳).

توافق‌نامه‌های تجاری بریکس شامل طیف وسیعی از حوزه‌ها و اقدامات استراتژیک هستند که هدف آن‌ها تسهیل و تقویت مبادلات تجاری میان کشورهای عضو و ارتقای همکاری‌های اقتصادی در سطح جهانی است. در مرحله نخست، این توافق‌ها به کاهش یا حذف تعرفه‌های گمرکی بر کالاها، مختلف از جمله کالاهای صنعتی، محصولات کشاورزی و کالاهای مصرفی متمرکز است. این گام می‌تواند تأثیرات چشمگیری بر افزایش جریان تجارت متقابل میان اعضا داشته باشد و فرصت‌های جدیدی برای گسترش بازارهای منطقه‌ای و جهانی ایجاد کند. در سطح دوم، توافقات تجاری بریکس به تسهیل فرآیندهای پیچیده مانند صدور مجوزها، یکسان‌سازی استانداردهای فنی و تقویت همکاری‌های گمرکی و ترانزیتی کمک می‌کنند. این اقدامات زمینه را برای ایجاد محیطی شفاف‌تر و کارآمدتر در مبادلات تجاری فراهم می‌آورد. براساس تجربیات اتحادیه‌های تجاری مشابه، هماهنگی در این حوزه‌ها نه تنها به کاهش هزینه‌های مبادلاتی منجر می‌شود، بلکه باعث توسعه زنجیره‌های ارزش

¹ Krause

منطقه‌ای و گسترش فرصت‌های اقتصادی برای اعضای بریکس می‌گردد. این موضوع باعث افزایش رقابت‌پذیری و بهبود بهره‌وری اقتصادی در کشورهای عضو می‌شود.

اهمیت این توافق‌نامه‌ها در آن است که برای نخستین بار، کشورهای عضو بریکس به‌طور جمعی در تلاش هستند تا فرآیند همگرایی اقتصادی خود را تسریع بخشند و به یک قدرت اقتصادی و تجاری مؤثر در سطح جهانی تبدیل شوند. اگرچه ممکن است اجرای برخی از این توافق‌ها در برخی کشورهای عضو با تأخیر مواجه شود، اما ظرفیت بالقوه آن‌ها برای ارتقای جایگاه بریکس در نظام تجاری جهانی غیرقابل چشم‌پوشی است. یکپارچه‌سازی بازارها و کاهش موانع تجاری می‌تواند منجر به افزایش حجم تجارت درون‌گروهی، کاهش هزینه‌های مبادلاتی و بهبود بهره‌وری تولیدی و رفاه اقتصادی مردم کشورهای عضو شود.

افزون بر کاهش موانع تجاری، توافق‌نامه‌های بریکس به ایجاد زمینه‌های همکاری در حوزه‌هایی همچون: سرمایه‌گذاری، انتقال فناوری، نوآوری و تبادلات فرهنگی نیز پرداخته‌اند. این بُعد چندوجهی همکاری نشان‌دهنده تلاش کشورهای بریکس برای گسترش روابط فراتر از تجارت صرف است و به ایجاد شراکت‌های پایدار و جامع‌تر میان اعضا منجر می‌شود. چنین رویکردی می‌تواند الگویی برای سایر کشورها و مناطق در زمینه ایجاد اتحادیه‌های اقتصادی و تجاری نوین باشد و بیانگر توانایی قدرتهای نوظهور در طراحی چارچوب‌های اقتصادی بدیل و کارآمد، بدون اتکا به سازوکارهای سنتی است.

از منظر سیاست‌گذاری تجاری، تعدیل تعرفه‌ها و کاهش موانع تجاری به‌عنوان یک ابزار استراتژیک مطرح است. کشورهای عضو بریکس که از مزیت‌های رقابتی در برخی صنایع برخوردارند، می‌توانند از این فرصت‌ها به‌عنوان کاتالیزوری برای توسعه صادرات و دسترسی بهتر به بازارهای خارجی استفاده کنند. این تغییرات نه تنها به افزایش درآمدهای ارزی منجر می‌شود، بلکه به گسترش اشتغال، ارتقای فناوری و رونق تولید داخلی کمک خواهد کرد. درخصوص ایران، بهره‌برداری از این فرصت‌ها می‌تواند به کاهش آثار منفی تحریم‌ها کمک کرده و تاب‌آوری اقتصادی کشور را در برابر تحولات جهانی افزایش دهد. با پیوستن به این توافق‌نامه‌ها، ایران می‌تواند از مزایای گسترده همکاری‌های تجاری و اقتصادی بهره‌برداری کرده و به بهبود شرایط اقتصادی و توسعه پایدار کشور کمک کند.

۲-۲. پیشینه پژوهش

مطالعات متعددی به بررسی آثار عضویت در پیمان‌های تجاری و ائتلاف‌های منطقه‌ای بر شاخص‌های کلان اقتصادی پرداخته‌اند. هر یک از این پژوهش‌ها با تمرکز بر جنبه‌ای خاص از پیامدهای اقتصادی، کوشیده‌اند تصویری از منافع بالقوه یا چالش‌های احتمالی ناشی از مشارکت کشورها در چنین بلوک‌های تجاری و اقتصادی ارائه دهند؛ به‌عنوان نمونه، «بومیک» و «دی»^۱ (۲۰۲۵) با تحلیل تجارت خارجی هند در بریکس و استفاده از شاخص مزیت نسبی آشکار^۲ نشان دادند که اگرچه هند در سطح جهانی در برخی کالاها رقابت‌پذیری کمتری دارد، اما در مبادلات درون‌گروهی با اعضای بریکس برای همان کالاها به مزیت نسبی دست می‌یابد. این نتیجه بیانگر آن است که

^۱ Bhowmick & De

^۲ Revealed Comparative Advantage (RCA)

عضویت در بلوک‌های اقتصادی می‌تواند ساختار مزیت‌های تجاری کشورها را دگرگون کرده و فرصت‌هایی ایجاد کند که در تعاملات دوجانبه یا جهانی الزاماً در دسترس نیست؛ با این حال، یافته‌های این مطالعه محدود به تجارت هند است و پرسشی که باقی می‌ماند آن است که آیا همین الگو در مورد سایر اقتصادهای نوظهور یا کشورهای با ساختار متفاوت، از جمله ایران، نیز برقرار خواهد بود یا خیر. این نکته نشان می‌دهد که نتایج چنین مطالعاتی به شدت وابسته به ویژگی‌های ساختاری هر اقتصاد است.

در مطالعه‌ای دیگر، «ناگروهو»^۱ و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهشی تجربی به بررسی اثر موافقت‌نامه‌های تجاری جهانی بر قیمت تولیدکننده محصولات کشاورزی در ۲۸ کشور آسیایی طی دوره ۱۹۹۱ تا ۲۰۲۰ م. پرداختند. آنان با بهره‌گیری از روش گشتاورهای تعمیم‌یافته^۲ نشان دادند که اجرای موافقت‌نامه عمومی تعرفه‌ها و تجارت^۳ موجب افزایش قیمت تولیدکننده شد، درحالی که اجرای موافقت‌نامه سازمان تجارت جهانی^۴ اثر کاهنده بر این قیمت‌ها داشت و مذاکرات دور دوحه تأثیر معناداری بر قیمت‌ها بر جای نگذاشت. این یافته‌ها آشکار می‌سازد که رژیم‌های تجاری مختلف می‌توانند اثرات ناهمگون و حتی متضادی بر بخش کشاورزی داشته باشند. نکته مهم در این مطالعه آن است که آثار توافق‌های تجاری بر متغیرهای بخش واقعی اقتصاد، مانند قیمت تولیدکننده، به شدت به نوع رژیم تجاری و شرایط نهادی وابسته است. در عین حال، این پژوهش بر سطح کلان قاره‌ای متمرکز بوده و به پیامدهای خاص کشورها، به‌ویژه اقتصادهایی با ساختار ویژه مانند ایران، نپرداخته است؛ بنابراین، هرچند نتایج آن اهمیت رژیم‌های تجاری را در شکل‌دهی به پیامدهای اقتصادی برجسته می‌سازد، اما نمی‌تواند به‌طور مستقیم برای تحلیل آثار عضویت ایران در بلوک‌هایی مانند بریکس پلاس به کار گرفته شود.

«آرینزه» و «ادیور»^۵ (۲۰۲۳) با استفاده از الگوی تعادل عمومی قابل محاسبه پیامدهای تغییرات تعرفه واردات بر رفاه خانوارها در نیجریه را بررسی کردند. آنان چهار سناریوی سیاستی شامل کاهش ۲۰ و ۵۰٪ و افزایش ۵۰ و ۱۰۰٪ تعرفه‌ها را طراحی نمودند. نتایج شبیه‌سازی نشان داد که افزایش تعرفه‌ها اثر منفی شدیدتری بر رشد درآمد واقعی و مصرف خانوارها دارد. این یافته تأکید می‌کند که سیاست‌های حمایتی مبتنی بر افزایش تعرفه الزاماً به بهبود رفاه منجر نمی‌شوند و حتی می‌توانند پیامدهای معکوس برای معیشت خانوارها داشته باشند. مزیت این مطالعه در آن است که با بهره‌گیری از چارچوب تعادل عمومی قابل محاسبه توانسته است پیوند میان سیاست‌های تجاری و رفاه خانوار را به‌طور کمی نشان دهد. با این حال، نتایج آن محدود به اقتصاد نیجریه است که ساختار و شرایط نهادی خاصی دارد. علاوه بر این، تحلیل تنها بر تغییرات تعرفه متمرکز است و به سایر ابعاد سیاست تجاری مانند سرمایه‌گذاری یا همکاری‌های نهادی چندجانبه نمی‌پردازد. این محدودیت‌ها نشان می‌دهد که تعمیم‌پذیری نتایج به دیگر کشورها - از جمله ایران - نیازمند احتیاط و در نظر گرفتن شرایط بومی اقتصاد مقصد است.

¹ Nugroho

² Generalized Method of Moments (GMM)

³ General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)

⁴ World Trade Organization (WTO)

⁵ Arinze & Odior

در سطح قاره آفریقا، «آموگان» و «هاگیوارا»^۱ (۲۰۲۱) با بهره‌گیری از مدل پروژة تحلیل تجارت جهانی و پایگاه داده نسخه ۹، آثار احتمالی عضویت اتیوپی در بازار مشترک شرق و جنوب آفریقا^۲ را ارزیابی کردند. یافته‌های شبیه‌سازی نشان داد که در شرایط فرض اشتغال کامل، رفاه این کشور به دلیل اثرات منفی مبادله و پس‌انداز کاهش می‌یابد؛ اما زمانی که بیکاری در مدل وارد شد، رفاه از طریق تخصیص کارآمدتر منابع بهبود پیدا کرد. این مطالعه به خوبی نشان می‌دهد که نتایج سیاست‌های تجاری می‌توانند به شدت به فروض بازار کار در مدل‌های تعادل عمومی قابل محاسبه وابسته باشند. در واقع، تنها با تغییر یک فرض کلیدی (اشتغال کامل در برابر وجود بیکاری)، جهت و شدت اثرات رفاهی متفاوت می‌شود. این امر اهمیت طراحی دقیق فروض مدل و حساسیت‌سنجی نسبت به آن‌ها را برجسته می‌سازد. با وجود این، مطالعه صرفاً بر اتیوپی و چارچوب منطقه‌ای خاص متمرکز است و بنابراین نتایج آن به طور مستقیم قابل تعمیم به کشورهای مانند ایران یا به بلوک‌هایی نظیر بریکس پلاس نیست. با این حال، پیام مهم آن برای پژوهش حاضر این است که تحلیل آثار عضویت ایران در بریکس پلاس نیز باید نسبت به فروض بازار کار و نحوه تعامل بخش‌ها حساس باشد.

«تانگاولو»^۳ (۲۰۱۹) نیز در مطالعه امکان‌سنجی خود، آثار توافق‌نامه تجارت آزاد میان کامبوج و اتحادیه اقتصادی اوراسیا و همچنین اتحادیه آسه.ان را با استفاده از الگوی استاندارد GTAP/CGE و داده‌های سال پایه ۲۰۱۱م. بررسی کرد. نتایج نشان داد که اجرای این توافق‌نامه‌ها پیامدهای ناهمگون بر بخش‌های مختلف اقتصادی برجای گذاشته و به ویژه بخش الکترونیک کامبوج متحمل اثرات منفی شده است. اهمیت این مطالعه در آن است که نشان می‌دهد توافق‌های تجاری الزاماً منجر به رشد یکنواخت در همه بخش‌های اقتصادی نمی‌شوند و پیامدهای آن‌ها می‌تواند به شدت بخش‌محور باشد. به بیان دیگر، سیاست‌های تجاری در کنار فرصت‌ها، تهدیدهایی نیز برای برخی صنایع به همراه دارند؛ البته یافته‌های تانگاولو محدود به اقتصاد کوچک و باز کامبوج است که ویژگی‌های آن با اقتصادهایی مانند ایران تفاوت چشمگیری دارد. از این رو، هرچند نتایج آن به دشواری تعمیم‌پذیر است، اما پیام تحلیلی مهمی برای پژوهش حاضر دارد: بررسی آثار عضویت ایران در بریکس پلاس نیز باید به تفکیک بخش‌های اقتصادی انجام شود تا اثرات مثبت و منفی احتمالی به درستی شناسایی گردد.

مرور مطالعات خارجی نشان می‌دهد که آثار توافق‌های تجاری و عضویت در بلوک‌های منطقه‌ای به شدت متنوع بوده و وابستگی بالایی به شرایط اقتصادی کشورها و فروض مدل دارند؛ برای نمونه، بومیک و دی (۲۰۲۵) نشان دادند که حتی در غیاب مزیت نسبی جهانی، همکاری درون‌گروهی می‌تواند فرصت‌های تازه‌ای برای کشورها فراهم سازد. در مقابل، ناگروهو و همکاران (۲۰۲۴) دریافتند که رژیم‌های تجاری متفاوت ممکن است پیامدهای متضادی بر متغیرهای بخش واقعی اقتصاد، نظیر قیمت تولیدکننده، برجای گذارند؛ هم‌چنین، آریزنه و ادیور (۲۰۲۳) نشان دادند که سیاست‌های تعرفه‌ای الزاماً به بهبود رفاه خانوار نمی‌انجامند و در برخی شرایط می‌توانند آثار منفی بر توزیع درآمد داشته باشند. یافته‌های «آموگان» و «هاگیوارا» (۲۰۲۱) نیز حساسیت نتایج به فروض بازار کار را برجسته کردند؛ به گونه‌ای که تنها با تغییر فرض اشتغال کامل به وجود بیکاری، جهت آثار رفاهی تغییر یافت؛

¹ Amogne & Hagiwara

² The Common Market for Eastern and Southern Africa (COMESA)

³ Thangavelu

به‌همین ترتیب، **تانگاولو (۲۰۱۹)** تأکید کرد که حتی در چارچوب یک توافق تجاری واحد، آثار اقتصادی میان بخش‌های مختلف ناهمگون است و برخی صنایع احتمالاً زیان می‌بینند.

به‌طور کلی، این مطالعات بیانگر آن‌اند که پیامدهای پیمان‌های تجاری و همکاری‌های چندجانبه نه‌تنها یکسان و الزاماً مثبت نیستند، بلکه بسته به ساختار اقتصادی، ویژگی‌های نهادی، فروض مدل و سطح تحلیل (بخشی یا کلان) می‌توانند کاملاً متفاوت باشند. باوجود این ارزش تحلیلی، کاستی مشترک آن‌ها این است که هیچ‌یک به‌شرایط خاص ایران و آثار عضویت احتمالی در بریکس پلاس نپرداخته‌اند. از این منظر، پژوهش حاضر می‌کوشد با رویکردی کمی، چندبخشی و متکی بر مدل تعادل عمومی محاسبه‌پذیر، این خلأ را پر کند و تصویری دقیق‌تر از پیامدهای احتمالی ارائه دهد.

در ایران نیز مطالعات بسیاری در زمینه همگرایی اقتصادی و اثرات عضویت در پیمان‌های تجاری صورت گرفته است.

«مجاورین» و «زاهدی تجنکی» (۱۴۰۳) در پژوهشی به بررسی نقش کیفیت حکمرانی بر صادرات محصولات کشاورزی کشورهای بریکس طی دوره ۲۰۰۲ تا ۲۰۲۱ م. پرداختند. برآورد الگوی حداقل مربعات تعمیم‌یافته انعطاف‌پذیر^۱ نشان داد که تمامی متغیرها به‌جز سهم زمین‌های آبیاری شده اثر معناداری دارند. هم‌چنین ضرایب شاخص‌های حکمرانی حاکی از اثر منفی آن‌ها بر صادرات کشاورزی است؛ به‌ویژه متغیرهای کارایی دولت، کنترل فساد و کیفیت قوانین موجب کاهش صادرات شده‌اند. نتیجه مهم این مطالعه تأیید «نظریه روان‌کننده چرخ‌های تجارت» است؛ به‌گونه‌ای که در کشورهای بریکس، فساد به‌عنوان ابزاری برای دور زدن بروکراسی‌های پیچیده، عملاً به افزایش صادرات کمک کرده است.

«نجاتی» و همکاران (۱۴۰۱) در مطالعه‌ای با بهره‌گیری از مدل پروژة تحلیل تجارت جهانی و پایگاه داده نسخه ۱۰، اثر کاهش تعرفه‌های وارداتی ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا را بررسی کردند. در این پژوهش دو سناریوی کاهش ۲۵ و ۵۰٪ تعرفه‌ها شبیه‌سازی شد. یافته‌ها نشان داد که تغییرات در تجارت و تخصص‌گرایی، منجر به دگرگونی در دستمزدها و اجاره عوامل تولید می‌شود. هم‌چنین، به‌دلیل بالاتر بودن نرخ تعرفه‌های اولیه ایران نسبت به اوراسیا، کاهش تعرفه‌ها در مجموع به افت رفاه در ایران منجر خواهد شد.

«صبری» و «رسولی‌نژاد» (۱۴۰۰) در پژوهشی با هدف تحلیل راهبرد چندجانبه‌گرایی در تجارت خارجی ایران، دو مسیر همکاری منطقه‌ای با «اتحادیه اقتصادی اوراسیا» و «سازمان همکاری شانگهای» را با یک‌دیگر مقایسه کردند. در این مطالعه که با بهره‌گیری از روش تحلیل سلسله‌مراتبی^۲ و رویکرد تحلیلی-توصیفی انجام شد، معیارهای مختلفی هم‌چون مزیت‌های اقتصادی، ظرفیت‌های سیاسی، سطح همگرایی و موانع پیش‌رو مورد ارزیابی قرار گرفتند. یافته‌ها نشان داد که از منظر اولویت‌بندی راهبردی، همکاری با اتحادیه اقتصادی اوراسیا برای ایران در مقایسه با سازمان همکاری شانگهای از اهمیت و ارجحیت بیشتری برخوردار است. ازجمله دلایل اصلی این اولویت می‌توان به زمینه‌های مشترک اقتصادی، بازار بالقوه صادراتی، سهولت در تحقق توافقات تجاری و سازگاری سیاسی اشاره کرد. پژوهشگران نتیجه گرفتند که در مسیر تحقق چندجانبه‌گرایی اقتصادی، باید ملاحظات

¹ Feasible Generalized Least Squares (FGLS)

² Analytic Hierarchy Process (AHP)

ژئوپلیتیکی و الزامات زیرساختی نیز مدنظر سیاست‌گذاران قرار گیرد تا پیوستن ایران به ائتلاف‌های منطقه‌ای منجر به بهره‌برداری مؤثر از فرصت‌های تجاری شود.

نتایج تحقیق «رسولی» و «فرزین‌وش» (۱۳۹۳) نشان می‌دهد که در کشورهای نوظهور، علاوه بر متغیرهای کمی رشد اقتصادی و نرخ بهره، هر دو متغیر کیفی امنیت اقتصادی و آزادی اقتصادی نقش معنادار و مثبت در تشکیل سرمایه دارند. در مقابل، در کشورهای درحال توسعه (از جمله ایران) امنیت اقتصادی مهم‌تر از آزادی اقتصادی است و اثر آن بر سرمایه‌گذاری مستقیم و رشد اقتصادی برجسته‌تر است؛ به بیان دیگر، در این کشورها بدون تضمین امنیت اقتصادی، آزادی اقتصادی به تنهایی قادر به تحریک سرمایه‌گذاری نیست.

در مطالعه «نصراللهی» و همکاران (۱۳۹۱) با استفاده از مدل تعادل جزئی SMART به بررسی آثار ایجاد موافقت‌نامه تجارت ترجیحی^۱ بین ایران و اتحادیه اروپا در حوزه محصولات کشاورزی پرداخته است. نتایج نشان‌داد کاهش تعرفه‌ها در دو سناریوی ۵۰ و ۱۰۰٪ موجب افزایش حجم تجارت و صادرات محصولات کشاورزی ایران به اروپا می‌شود. با توجه به میانگین بالاتر تعرفه‌های کشاورزی ایران نسبت به اتحادیه اروپا، واردات محصولات کشاورزی ایران بیشتر از صادرات آن افزایش یافته و در نتیجه تراز تجاری منفی‌تر خواهد شد؛ هم‌چنین بیشترین دسترسی ایران به بازار کشورهای عضو شامل: آلمان، ایتالیا، هلند، فرانسه، انگلستان و ایرلند است.

همان‌گونه که بیان شد، در ایران نیز پژوهش‌های متعددی درباره همگرایی اقتصادی انجام شده است. مجاوریان و زاهدی‌تجنکی (۱۴۰۳) نشان دادند که شاخص‌های حکمرانی می‌توانند اثر منفی بر صادرات کشاورزی داشته باشند و فساد در برخی موارد نقش تسهیل‌کننده ایفا کند. نجاتی و همکاران (۱۴۰۱) با استفاده از مدل پروژة تحلیل تجارت جهانی، کاهش تعرفه‌های ایران و اتحادیه اوراسیا را بررسی کردند و دریافتند که به دلیل سطح بالای تعرفه‌های اولیه ایران، رفاه کشور کاهش می‌یابد. صبری و رسولی‌نژاد (۱۴۰۰) نیز با رویکردی توصیفی، همکاری ایران با اوراسیا را نسبت به شانگهای اولویت‌دار دانستند. هم‌چنین نتایج رسولی و فرزین‌وش (۱۳۹۳) بر اهمیت امنیت اقتصادی در جذب سرمایه‌گذاری و مطالعه نصراللهی و همکاران (۱۳۹۱) بر پیامدهای منفی تراز تجاری در توافق ترجیحی ایران و اروپا تأکید داشت.

با وجود ارزش این مطالعات، سه کاستی مشترک آن‌ها قابل توجه است؛ نخست، تمرکز بر پیمان‌های منطقه‌ای و غفلت از بلوک‌های فرامنطقه‌ای مانند بریکس پلاس؛ دوم، استفاده محدود از مدل‌های چندمنطقه‌ای تعادل عمومی؛ و سوم، کم‌توجهی به تعامل میان بخش‌های مختلف اقتصاد ایران. پژوهش حاضر با رفع این کاستی‌ها می‌کوشد تصویری جامع‌تر از پیامدهای عضویت ایران در بریکس پلاس ارائه کند؛ به عبارت دیگر، مرور پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که مطالعات خارجی، به‌ویژه در چارچوب مدل پروژة تحلیل تجارت جهانی، بیشتر بر شبیه‌سازی اثرات آزادسازی تجاری در مقیاس جهانی متمرکز بوده و کمتر شرایط خاص ایران را مدنظر قرار داده‌اند. در مقابل، پژوهش‌های داخلی عمدتاً پیامدهای عضویت ایران در پیمان‌های منطقه‌ای مانند اتحادیه اقتصادی اوراسیا یا سازمان همکاری شانگهای را بررسی کرده‌اند. با این حال، تاکنون مطالعه‌ای جامع درباره آثار عضویت ایران در بریکس پلاس و پیامدهای آن برای شاخص‌های کلان اقتصادی کشور انجام نشده است. افزون بر این، اغلب تحقیقات پیشین بر رویکردهای تک‌منطقه‌ای یا تک‌بخشی تکیه داشته‌اند و ارتباط میان بخش‌های مختلف اقتصاد

^۱ PTA

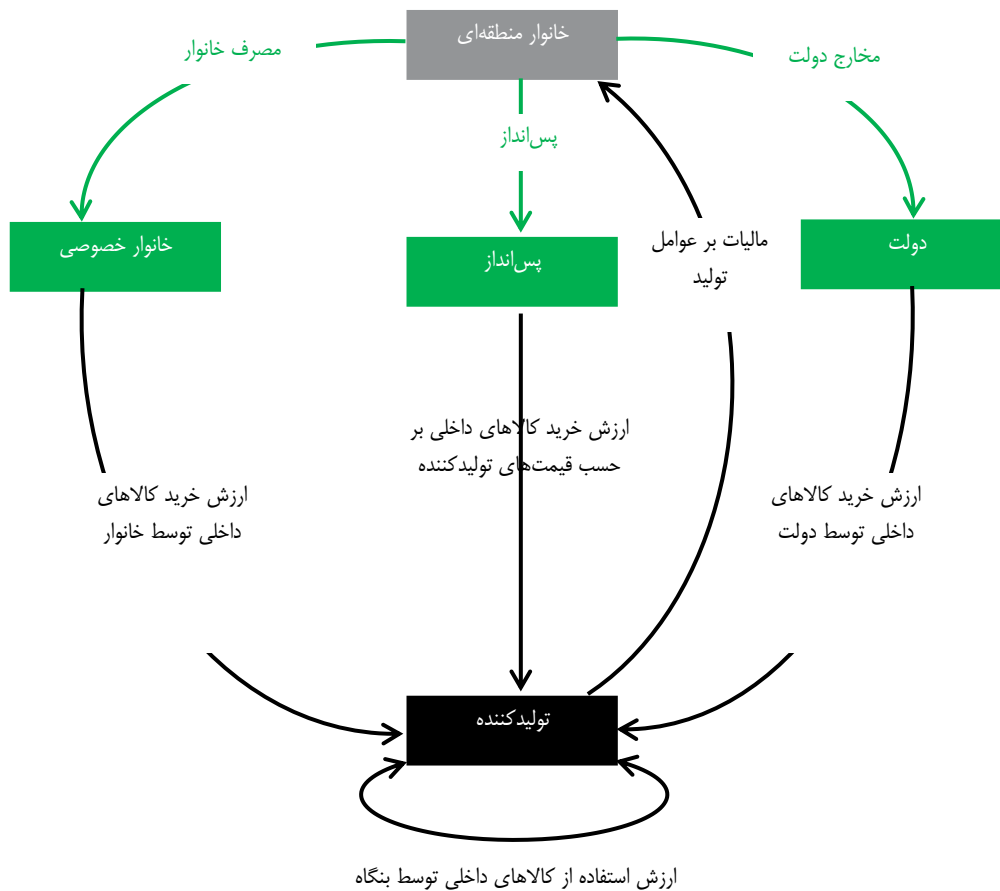
و اثرات تعاملی تجارت خارجی را کمتر مورد توجه قرار داده‌اند؛ در حالی که مدل تعادل عمومی چندمنطقه‌ای با توانایی در نمایش پیوندهای متقابل میان کشورها و بخش‌های اقتصادی، می‌تواند تصویری دقیق‌تر و واقع‌بینانه‌تر از پیامدهای سیاستی ارائه دهد. بر این اساس، جای خالی پژوهشی که با چنین رویکردی آثار عضویت ایران در بریکس پلاس را به‌طور نظام‌مند تحلیل کند، هم‌چنان محسوس است و تحقیق حاضر دقیقاً در راستای پر کردن این شکاف طراحی شده است.

۳. روش پژوهش

در این پژوهش به منظور بررسی آثار آزادسازی تجاری در سناریوهای مختلف بین کشورهای عضو بریکس پلاس بر شاخص‌های توسعه اقتصادی ایران (از جمله تولید ناخالص داخلی، درآمد خانوارها، نرخ تورم و رفاه کل)، از مدل تعادل عمومی قابل محاسبه چندمنطقه‌ای و داده‌های پایگاه اطلاعاتی پروژه تحلیل تجارت جهانی استفاده می‌شود. مدل پروژه تحلیل تجارت جهانی یک مدل تعادل عمومی چندمنطقه‌ای است که فعالیت‌های اقتصادی جهان را در قالب بخش‌ها، مناطق و عوامل تولید مختلف شبیه‌سازی می‌کند. این مدل، روابط اقتصادی را در دو دسته معادلات اصلی پوشش می‌دهد: ۱. روابط حسابداری که توازن درآمد و هزینه‌ها را در اقتصاد تضمین می‌کند؛ ۲. معادلات رفتاری که مبتنی بر نظریه اقتصاد خرد بوده و رفتار بهینه‌سازی عوامل اقتصادی (مانند توابع تقاضا) را بیان می‌کند. از آنجا که ساختار کامل مدل پروژه تحلیل تجارت جهانی شامل تعداد زیادی معادله است، برای درک بهتر ابتدا یک مدل ساده‌تر از اقتصاد بسته یک‌ناحیه‌ای معرفی می‌شود و سپس گام‌به‌گام به سمت مدل اقتصاد چندناحیه‌ای باز حرکت می‌کنیم.

۳-۱. اقتصاد بسته یک‌ناحیه‌ای بدون دخالت دولت

نقطه آغاز در پروژه تحلیل تجارت جهانی، یک خانوار منطقه‌ای است که تمامی درآمدهای ایجادشده در اقتصاد را دریافت می‌کند و آن را در قالب سه جزء اصلی تقاضای نهایی (مخارج خانوار خصوصی، مخارج دولت و پس‌اندازها) مصرف می‌نماید. بر این اساس، مفهوم پایه مدل در شکل زیر نمایش داده شده است:

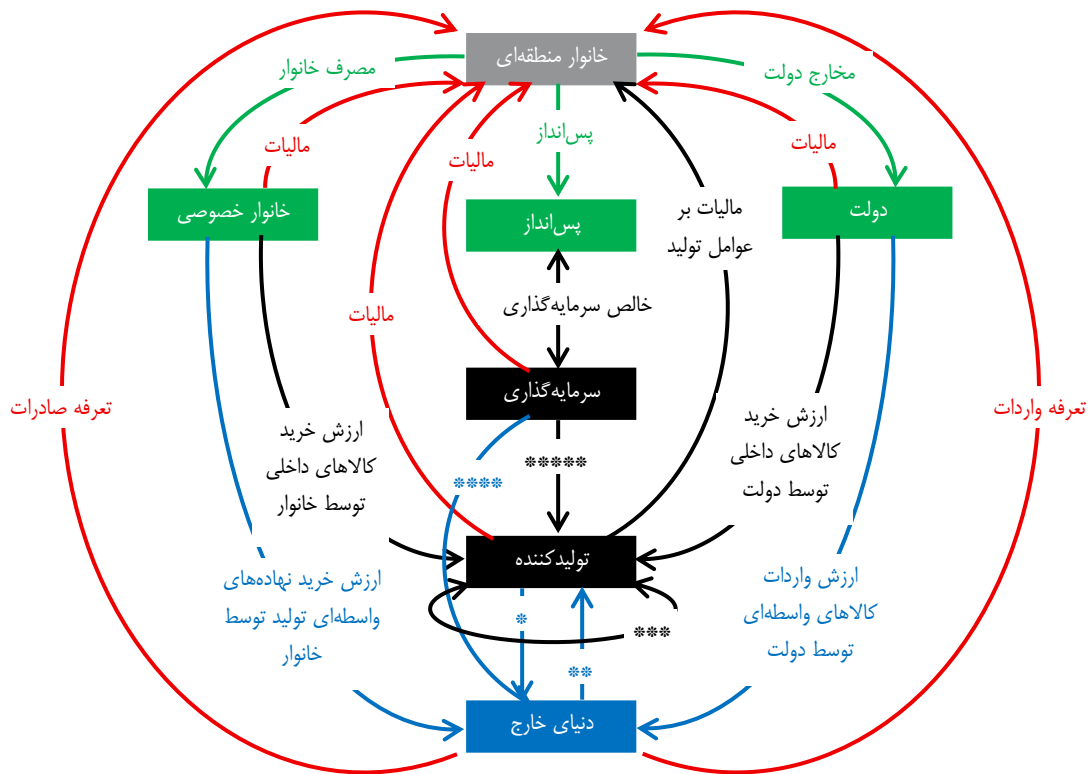
شکل ۱: اقتصاد بسته یک ناحیه‌ای بدون دخالت دولت

Fig. 1: The structure of a closed single-region economy without government intervention.

در این چارچوب، تولیدکنندگان با استفاده از عوامل اولیه (نیروی کار، سرمایه، زمین و منابع طبیعی) محصول تولید می‌کنند و ارزش افزوده آن را به خانوارها بازمی‌گردانند؛ از سوی دیگر، خانوار منطقه‌ای کل درآمد خود را میان سه بخش یادشده تخصیص می‌دهد. این بستر استاندارد پروژه تحلیل تجارت جهانی تضمین می‌کند که هیچ عاملی بیش از درآمد خود هزینه نکند.

۳-۲. اقتصاد چندناحیه‌ای – جریان مدور

در مرحله بعد، برای نزدیک شدن به واقعیت اقتصاد جهانی، محدودیت اقتصاد بسته کنار گذاشته شده و بخش تجارت خارجی به مدل افزوده می‌شود. در این حالت، هر منطقه علاوه بر تعاملات داخلی، با سایر مناطق نیز درگیر مبادلات تجاری است. تولیدکنندگان علاوه بر استفاده از نهاده‌های داخلی، بخشی از نهاده‌ها را وارد می‌کنند و از سوی دیگر بخشی از محصولات خود را صادر می‌نمایند.

*** ارزش استفاده از کالاهای داخلی توسط بنگاه
 *** ارزش صادرات نهایی کالاها به بازار جهانی
 * ارزش استفاده از عوامل تولید
 ***** ارزش خرید کالاهای داخلی برای سرمایه‌گذاری، بر حسب قیمت‌های تولیدکننده
 ***** ارزش واردات کالاهای واسطه‌ای توسط بنگاه

شکل ۲: اقتصاد چند ناحیه‌ای - جریان مدور.

Fig. 2: The circular flow of a multiregional economy.

در این الگو، جریان‌های واردات و صادرات همراه با مالیات‌های مربوط به آن در حسابداری کلان اقتصاد باز لحاظ می‌شوند؛ بدین ترتیب، مدل پروژه‌ی تحلیل تجارت جهانی قادر است اثرات سیاست‌های تجاری (مانند کاهش تعرفه‌ها) را بر تمامی بخش‌های اقتصادی و رفاه منطقه‌ای شبیه‌سازی نماید (محمودی، ۱۳۹۴).
 مدل مورد استفاده در این پژوهش بر مبنای چارچوب استاندارد پروژه‌ی تحلیل تجارت جهانی توسعه یافته است. این چارچوب در کتاب مرجع «هرتل»^۱ (۱۹۹۷) معرفی و به صورت گرافیکی و آموزشی تشریح شده و در ادامه، «بروکمیر»^۲ (۲۰۰۱) با ارائه نمایشی ساده‌تر، درک ساختار مدل را تسهیل کرده است. در ایران نیز منابع آموزشی نظیر محمودی (۱۳۹۴) این مدل را بازنمایی کرده‌اند و مبنای کاربرد آن در مطالعات داخلی قرار داده‌اند. افزون‌بر

¹ Hertel

² Brockmeier

این، آگویار^۱ و همکاران (۲۰۱۹) مستندات فنی نسخه‌های جدید پایگاه داده پروژه تحلیل تجارت جهانی را ارائه کرده‌اند که در بسیاری از مطالعات اخیر سیاست‌های تجاری به کار رفته است؛ از این رو، روش‌شناسی این پژوهش نیز در امتداد همین ادبیات قرار دارد و متناسب‌سازی فروض با ساختار اقتصاد ایران، آثار عضویت در بریکس پلاس و کاهش تعرفه‌های تجاری را بر شاخص‌های کلان اقتصادی ایران ارزیابی می‌کند.

۳-۳. تحلیل حساسیت

جدول ۱: تحلیل حساسیت سیستماتیک^۲ (درصد) (منبع: یافته‌های تحقیق)

Tab. 1: Results of the systematic sensitivity analysis (percent).

متغیر	مقدار پایه	میانگین حساسیت ^۳ $1 \pm$	انحراف معیار ^۴	ضریب تغییرات ^۵
تولید ناخالص داخلی	۰.۸۰	۰.۸۰	۰.۰۲	۲.۵۰
درآمد خانوار	۰.۷۳	۰.۷۳	۰.۰۳	۴.۱۱
نرخ تورم	-۱.۴۵	-۱.۴۵	۰.۰۱	۰.۶۹
رفاه کل ^۶	۰.۶۳	۰.۶۳	۰.۰۲۷	۴.۳۶

به‌منظور سنجش استحکام نتایج، تحلیل حساسیت پارامتریک نسبت به شش پارامتر کلیدی (کشش جانشینی بین کالاهای داخلی و ترکیب واردات^۷، کشش جانشینی در بالای ساختار تولید بین ارزش‌افزوده و مصرف میانی^۸، کشش جانشینی بین عناصر تشکیل‌دهنده ارزش‌افزوده^۹، کشش تبدیلی برای عوامل متحرک^{۱۰}، پارامتر گسترش/درآمد در تابع تقاضای الگوی تفاوت کشش ثابت^{۱۱}، پارامتر جانشینی در تابع تقاضای الگوی تفاوت کشش ثابت^{۱۲}) انجام شد. پارامترها به صورت $1 \pm$ ٪ حول مقدار پایه تغییر داده شدند و اثرات آن‌ها بر متغیرهای تولید ناخالص داخلی، درآمد واقعی خانوار، سطح عمومی قیمت‌ها و رفاه معادل هیکس محاسبه گردید. نتایج نشان داد که جهت اثرات سیاستی در تمامی موارد پایدار باقی می‌ماند و تنها شدت آثار، تغییرات جزئی دارد. به‌طور مشخص، ضریب تغییرات در همه متغیرها کمتر از ۵٪ بوده است. این موضوع نشان‌دهنده آن است که نتایج پژوهش نسبت به فروض پارامتری از پایداری و اطمینان‌پذیری مناسبی برخوردارند و به مقادیر خاص پارامترها وابسته نیستند.

به بیان دیگر، حتی با تغییر در مفروضات کلیدی مدل، یافته‌های اصلی مبنی بر افزایش تولید ناخالص داخلی و

¹ Aguiar

² Systematic Sensitivity Analysis (SSA)

³ Mean

⁴ Standard deviation (sd)

⁵ Coefficient of Variation (CV) = sd/mean

^۶ بر حسب درصدی از تولید ناخالص داخلی پایه؛ معادل ۲,۷۵۶ میلیون دلار

⁷ ESUBD

⁸ ESUBT

⁹ ESUBVA

¹⁰ ETRAE

¹¹ INCPAR

¹² SUBPAR

درآمد خانوار، کاهش سطح قیمت‌ها و بهبود رفاه اقتصادی، به‌طور معناداری حفظ می‌شوند. این موضوع، اعتبار نتایج و قابلیت اتکای آن‌ها برای تحلیل سیاستی را تقویت می‌کند.

۴-۳. پیاده‌سازی در مطالعه حاضر

براساس چارچوب معرفی‌شده، در این پژوهش از داده‌های نسخه ۱۰ پایگاه پروژه تحلیل تجارت جهانی با سال پایه ۲۰۱۴م. استفاده شده است. داده‌ها برای سادگی و در عین حال حفظ جامعیت، در سه بخش اصلی اقتصاد شامل کشاورزی، صنعت و خدمات و نیز پنج عامل تولید (نیروی کار ماهر، نیروی کار غیرماهر، سرمایه، زمین و منابع طبیعی) تجمیع گردیده‌اند.

در بُعد جغرافیایی، مدل شامل ۱۰ کشور -ایران و سایر اعضای بریکس پلاس، یعنی: برزیل، روسیه، هند، چین، آفریقای جنوبی، اندونزی، امارات متحده عربی، مصر و ایتوبی- و سه منطقه -ایران، سایر کشورهای عضو بریکس پلاس و سایر کشورهای جهان- است؛ بدین ترتیب، ساختار مدل امکان ارزیابی تعاملات اقتصادی ایران با تمامی شرکای کلیدی خود در بریکس پلاس را فراهم می‌آورد.

نرم‌افزار ران جیتپ^۱ با استفاده از داده‌های سال پایه و مکانیزم کالیبراسیون درونی، ابتدا اقتصاد جهان و ایران را بازتولید کرده و سپس شوک‌های سیاستی تعریف‌شده (کاهش متقابل تعرفه‌های تجاری ایران و اعضای بریکس پلاس) را شبیه‌سازی می‌کند. از این منظر، مدل مورد استفاده یک مدل تعادل عمومی محاسبه‌پذیر مقایسه‌ای ایستا است که تغییرات متغیرهای کلان را نسبت به مقادیر واقعی سال پایه محاسبه و گزارش می‌کند.

مدل مورد استفاده در این پژوهش یک مدل تعادل عمومی محاسبه‌پذیر چندمنطقه‌ای مبتنی بر پایگاه داده پروژه تحلیل تجارت جهانی نسخه ۱۰ است که ساختار آن براساس مشخصات استاندارد این پروژه تعریف شده است. بلوک‌های اصلی مدل شامل: خانوارها، بنگاه‌ها، دولت، بخش خارجی و سرمایه‌گذاری هستند که تعامل آن‌ها شرایط تعادل عمومی را شکل می‌دهد.

در بخش تولید، بنگاه‌ها از تابع تولید جانشینی با کشش ثابت^۲ استفاده می‌کنند که امکان جایگزینی میان عوامل مختلف تولید (نیروی کار ماهر، نیروی کار غیرماهر، سرمایه، زمین و منابع طبیعی) را فراهم می‌سازد.

در بخش مصرف، خانوارها تابع مطلوبیت الگوی تفاوت کشش ثابت^۳ را دنبال می‌کنند که انعطاف لازم برای تغییر الگوهای مصرف در واکنش به تغییر قیمت‌ها و درآمد را فراهم می‌آورد.

در تجارت خارجی، رهیافت «آرمینگتون»^۴ (۱۹۶۹) به کار گرفته شده است که کالاهای داخلی و وارداتی را متمایز در نظر می‌گیرد. از سوی دیگر، تولیدکنندگان با استفاده از تابع کشش تبدیلی ثابت^۵ میان عرضه به بازار داخلی و صادرات تخصیص بهینه انجام می‌دهند.

ویژگی مهم این مدل آن است که با ترکیب داده‌های واقعی تجارت، تولید، تعرفه و حساب‌های ملی، ضمن

¹ RunGTAP

² CES

³ Constant Difference of Elasticities (CDE)

⁴ Armington

⁵ Constant Elasticity of Transformation (CET)

بازتولید وضعیت موجود (سال پایه ۲۰۱۴)، قادر به شبیه‌سازی شوک‌های سیاستی در قالب تغییرات تولید ناخالص داخلی، درآمد خانوارها، سطح عمومی قیمت‌ها و رفاه کل می‌باشد.

در مدل‌های تعادل عمومی محاسبه‌پذیر ملی معمولاً لازم است پارامترها با استفاده از جداول داده‌های اجتماعی^۱ کالیبره شوند یا از طریق برآورد اقتصادسنجی به دست آیند. با این حال، در این پژوهش به دلیل استفاده از پایگاه داده پروژه تحلیل تجارت جهانی نسخه ۱۰، بخش عمده‌ای از پارامترها (مانند: کشش‌های جانشینی، سهم‌های مصرف و درآمدی، و ضرایب فنی تولید) پیش‌تر توسط تیم پژوهشی پروژه تحلیل تجارت جهانی براساس شواهد تجربی جهانی تخمین و معتبرسازی شده‌اند.

بنابراین، وظیفه اصلی این مطالعه نه برآورد مجدد پارامترها، بلکه به کارگیری مقادیر موجود و معتبرسازی شده برای شبیه‌سازی سناریوهای سیاستی است. این مزیت سبب می‌شود که تمرکز پژوهش بر تحلیل پیامدهای سیاستی باشد و نه بر تخمین‌های اولیه پارامترها.

برای افزایش اطمینان‌پذیری نتایج، یک تحلیل حساسیت محدود انجام شد؛ بدین ترتیب که کشش‌های کلیدی در دامنه $\pm 10\%$ تغییر داده شدند. نتایج این آزمون نشان داد که جهت اثرات پایدار باقی‌مانده و تنها شدت کمی آن دستخوش تغییر شده است. این موضوع بیانگر آن است که یافته‌های پژوهش نسبت به فروض پارامتری از درجه استحکام مناسبی برخوردارند.

شوک‌های سیاستی تعریف شده در این پژوهش به صورت کاهش تدریجی و متقابل تعرفه‌های تجاری میان ایران و سایر اعضای بریکس پلاس طراحی شده‌اند. در این چارچوب، ۱۰ سناریوی جداگانه در نظر گرفته شد که شامل کاهش ۱۰، ۲۰، ۳۰، ... تا ۱۰۰٪ نرخ‌های تعرفه‌ای می‌باشند.

برای پیاده‌سازی، شوک‌ها مستقیماً در ماتریس نرخ‌های تعرفه پایگاه داده پروژه تحلیل تجارت جهانی اعمال گردید و نرم‌افزار ران‌جیتپ پیامدهای آن‌ها را بر متغیرهای کلان اقتصاد ایران شبیه‌سازی کرد. در این فرآیند، نتایج سال پایه مدل (۲۰۱۴) به عنوان نقطه مرجع در نظر گرفته شد و تغییرات متغیرها نسبت به این وضعیت پایه گزارش گردید.

در نهایت، چهار متغیر کلیدی به عنوان خروجی اصلی شبیه‌سازی‌ها انتخاب شدند؛ ۱. تولید ناخالص داخلی واقعی، ۲. درآمد خانوارها، ۳. نرخ تورم (سطح عمومی قیمت‌ها)، ۴. رفاه کل (براساس تغییر معادل). این متغیرها برای تمامی سناریوهای کاهش تعرفه تجاری استخراج و تحلیل گردیدند تا تصویری جامع از پیامدهای عضویت ایران در بریکس پلاس ارائه شود.

۴. شاخص‌های کلان اقتصادی و الگوهای تجاری ایران و بریکس پلاس

۴-۱. توصیف آماری کشورهای عضو بریکس پلاس

براساس آخرین آمار بانک جهانی (۲۰۲۴)، کشورهای عضو بریکس پلاس از منظر شاخص‌های جمعیتی و اقتصادی، ناهمگونی قابل توجهی را به نمایش می‌گذارند. از نظر جمعیت، هند با بیش از یک میلیارد و ۴۵۱ میلیون نفر

¹ Social Accounting Matrix (SAM)

پرجمعیترین کشور این گروه محسوب می‌شود، درحالی‌که امارات متحده عربی با حدود ۱۱ میلیون نفر کمترین جمعیت را دارد. ایران با جمعیتی نزدیک به ۹۲ میلیون نفر در جایگاهی میانه قرار گرفته است؛ جایگاهی که می‌تواند از منظر بازار مصرف و نیروی کار مزیتی نسبی برای آن ایجاد کند.

جدول ۲: مهم‌ترین متغیرهای اقتصادی کشورهای بریکس پلاس (بانک جهانی، ۲۰۲۴).

Tab. 2: Major economic indicators of BRICS Plus countries.

کشور	جمعیت (میلیون نفر)	تولید ناخالص داخلی (میلیون دلار)	رشد تولید ناخالص داخلی (درصد)	نرخ تورم (درصد)	صادرات کالا و خدمات به GDP (درصد)	واردات کالا و خدمات به GDP (درصد)
چین	۱.۴۰۲	۱۸.۷۴۳.۸۰۳	۴/۹۸	-۰/۲۲	۲۰/۰۲	۱۷/۱۸
هند	۱.۴۵۱	۳.۹۱۲.۶۸۶	۶/۴۸	۴/۹۵	۲۱/۱۸	۲۳/۴۹
برزیل	۲۱۲	۲.۱۷۹.۴۱۲	۳/۴۰	۴/۳۷	۱۸/۰۱	۱۷/۵۲
روسیه	۱۴۴	۲.۱۷۳.۸۳۶	۴/۳۴	۶/۶۹	۲۱/۹۲	۱۷/۵۹
اندونزی	۲۸۳	۱.۳۹۶.۳۰۰	۵/۰۳	۳/۶۷	۲۲/۱۸	۲۰/۳۹
امارات متحده عربی	۱۱	۵۳۷.۰۷۸	۳/۷۶	۱/۶۶	۱۰.۸/۶۱	۹۳/۷۲
ایران	۹۲	۴۳۶.۹۰۶	۳/۰۴	۳۲/۴۶	۲۲/۹۰	۲۶/۸۲
آفریقای جنوبی	۶۴	۴۰۰.۲۶۱	۰/۵۸	۴/۳۶	۳۱/۸۵	۲۹/۸۵
مصر	۱۱۷	۳۸۹.۰۶۰	۲/۴۰	۲۸/۲۷	۱۶/۳۸	۲۳/۲۲
اتیوپی	۱۳۲	۱۲۶.۷۷۳	۷/۳۲	۲۱/۰۴	۵/۵۵	۱۱/۷۶

از منظر تولید ناخالص داخلی، چین با ۱۸,۷۴۳ میلیارد دلار جایگاه نخست را در میان اعضا به خود اختصاص داده و به همراه هند، موتور اصلی رشد اقتصادی این گروه به‌شمار می‌رود. در مقابل، اتیوپی با تنها ۱۲۶ میلیارد دلار در انتهای این طیف قرار دارد. ایران نیز با تولید ناخالص داخلی حدود ۴۳۷ میلیارد دلار در رتبه هفتم ایستاده است. این جایگاه نشان می‌دهد که ایران از نظر اندازه اقتصاد، اگرچه فاصله قابل توجهی با قدرتهای بزرگی هم‌چون: چین، هند و برزیل دارد، اما همچنان یکی از اقتصادهای متوسط رو به بالا در میان اعضا به‌شمار می‌رود و در صورت بهره‌برداری از ظرفیت‌های بریکس پلاس می‌تواند جایگاه منطقه‌ای خود را تقویت کند.

روند رشد اقتصادی در کشورهای عضو نیز الگوهای متفاوتی را نشان می‌دهد. اتیوپی با ۷.۳۲٪ و هند با ۶.۴۸٪، بالاترین نرخ رشد را دارند، درحالی‌که آفریقای جنوبی و مصر با رشد نزدیک به صفر، در زمره کم‌تحرك‌ترین اقتصادهای گروه قرار می‌گیرند. ایران با رشد ۳.۰۴٪ در میانه طیف قرار گرفته است، اما با توجه به ظرفیت‌های بالقوه اقتصادی، این میزان رشد نشان‌دهنده عملکردی کمتر از سطح انتظار است.

از سوی دیگر، شاخص تورم بیانگر شکنندگی اقتصاد برخی از کشورهاست. چین و امارات با تورم پایین (به ترتیب ۰.۲۲٪ و ۱.۶۶٪) ثبات پولی بالایی را تجربه کرده‌اند، درحالی‌که ایران با تورم ۳۲.۴۶٪ و مصر با ۲۸.۲۷٪ در زمره پریسک‌ترین اقتصادهای گروه قرار دارند. برای ایران، این موضوع یک چالش جدی در مسیر بهره‌مندی از مزایای

عضویت در بریکس پلاس است، چراکه بی‌ثباتی قیمت‌ها می‌تواند جذابیت تجارت و سرمایه‌گذاری خارجی را کاهش دهد.

سهم تجارت خارجی از تولید ناخالص داخلی نیز ناهمگونی عمیقی را نشان می‌دهد. امارات متحده عربی با نسبت صادرات به تولید ناخالص داخلی بیش از ۱۰۸٪ و واردات به تولید ناخالص داخلی نزدیک به ۹۴٪، نمونه‌ای از اقتصادی با وابستگی شدید به تجارت خارجی است. در نقطه مقابل، اتیوپی با سهم بسیار پایین صادرات (۵.۵۵٪) و واردات (۱۱.۷۶٪) از تولید ناخالص داخلی، اقتصادی تقریباً درون‌گرا به‌شمار می‌رود. ایران در این شاخص‌ها در جایگاهی میانه قرار دارد؛ به طوری که سهم صادرات از تولید ناخالص داخلی برابر ۲۲.۹٪ و سهم واردات ۲۶.۸٪ است. این سطح از باز بودن تجاری، از یک سو امکان افزایش همگرایی با اعضای بریکس پلاس را فراهم می‌آورد؛ اما از سوی دیگر، ساختار صادراتی ایران که وابسته به انرژی است، نشان می‌دهد که بدون تنوع‌بخشی به صادرات، این مزیت پایدار نخواهد بود.

به‌طور کلی، مقایسه شاخص‌های اقتصادی نشان می‌دهد که بریکس پلاس ترکیبی از اقتصادهای بزرگ، نوظهور و شکننده است. برای ایران، این وضعیت دو پیامد اصلی دارد؛ نخست آن‌که، تنوع اقتصادی و جمعیتی درمیان اعضا، فرصت‌های گسترده‌ای برای گسترش بازارها، جذب سرمایه و انتقال فناوری ایجاد می‌کند. دوم آن‌که، اختلافات شدید در ثبات اقتصاد کلان و سیاست‌های مالی و پولی می‌تواند مانعی جدی در مسیر همگرایی عمیق‌تر باشد؛ بنابراین، ایران برای بهره‌برداری مؤثر از ظرفیت‌های عضویت در بریکس پلاس، ناگزیر است اصلاحاتی اساسی در حوزه کنترل تورم، بهبود محیط کسب‌وکار و متنوع‌سازی صادرات انجام دهد. چنین اقداماتی نه تنها جایگاه ایران را در گروه ارتقا می‌دهد، بلکه امکان بهره‌گیری پایدار از مزایای این بلوک اقتصادی را نیز فراهم خواهد ساخت.

۴-۲. ترکیب اقلام وارداتی ایران از کشورهای عضو بریکس

براساس داده‌های مرکز تجارت بین‌الملل (۲۰۲۴)، کل واردات ایران در سال ۲۰۲۴م. حدود ۲۳.۲ میلیارد دلار بوده که از این میان، بیش از ۱۳.۲ میلیارد دلار (معادل ۵۷٪) از کشورهای عضو بریکس تأمین شده است. این سهم بالا نشان‌دهنده جایگاه راهبردی بریکس در تأمین نیازهای وارداتی ایران است؛ به‌ویژه آن‌که بسیاری از این اقلام جزو کالاهای اساسی و استراتژیک محسوب می‌شوند.

جدول ۳: اقلام وارداتی ایران از کشورهای بریکس و جهان به ترتیب بیشترین ارزش دلاری مبادله‌شده (مرکز تجارت بین‌الملل، ۲۰۲۴).

Tab. 3: Iran's import products from BRICS countries and the world, ranked by descending trade value (USD).

کد ISIC	کالا	واردات از بریکس (میلیون دلار)	کل واردات (میلیون دلار)	سهم بریکس از کل واردات (درصد)
۸۴	راکتورهای هسته‌ای، دیگ‌های بخار، ماشین‌آلات و دستگاه‌های مکانیکی؛ اجزاء و قطعات آن‌ها	۱.۹۷۱	۳.۵۱۷	۵۶

۸۷	۱.۹۳۳	۱.۶۸۱	وسایل نقلیه غیر از راه آهن یا تراموا و قطعات و لوازم جانبی آن‌ها	۸۷
۸۵	۱.۹۱۵	۱.۶۳۱	غلات	۱۰
۷۳	۱.۴۳۲	۱.۰۴۷	ماشین‌آلات و تجهیزات الکتریکی و قطعات آن‌ها؛ دستگاه‌های ضبط و پخش صدا و تصویر (تلویزیون و ...)	۸۵
۷۱	۱.۴۵۸	۱.۰۴۲	دانه‌های روغنی و میوه‌های دانه‌دار روغنی؛ دانه‌ها و میوه‌های متفرقه؛ دانه‌ها و میوه‌های صنعتی یا دارویی؛ کاه و علوفه	۱۲
۸۲	۱.۲۰۳	۹۸۴	تفاله‌ها و ضایعات صنایع غذایی؛ خوراک آماده دام	۲۳
۹۶	۵۱۳	۴۹۲	مروارید طبیعی یا پرورشی، سنگ‌های قیمتی یا نیمه‌قیمتی، فلزات گران‌بها، فلزات روکش‌شده با فلزات گران‌بها و مصنوعاتشان؛ سکه	۷۱
۹۴	۴۵۵	۴۲۷	قد و شیرینی جات	۱۷
۸۷	۴۱۰	۳۵۷	رشته‌های مصنوعی؛ نوارها و اجناس مشابه از مواد نساجی مصنوعی	۵۴
۵۳	۶۲۱	۳۳۰	پلاستیک و مصنوعات از آن	۳۹
۸۲	۳۶۷	۳۰۹	آهن و فولاد	۷۲
۷۴	۳۶۷	۲۷۲	مصنوعات از آهن یا فولاد	۷۳
۵۹	۳۵۵	۲۰۸	مواد شیمیایی آلی	۲۹
۱۸	۱.۱۲۲	۱۹۷	ابزار و وسایل نوری، عکاسی، سینماتوگرافی، اندازه‌گیری، کنترل، دقت، پزشکی یا جراحی؛ اجزاء و لوازم آن‌ها	۹۰
۸۹	۲۰۳	۱۸۱	میلمان؛ کالای خواب (تشک، کوسن و نظایر آن)؛ چراغ‌ها و لامپ‌های روشنایی؛ سازه‌های پیش‌ساخته	۹۴
۶۵	۲۶۳	۱۷۰	کائوچو و مصنوعات از آن	۴۰
۳۶	۳۵۹	۱۲۹	الیاف مصنوعی (استیل)	۵۵
۸۹	۱۳۵	۱۲۱	شیشه و مصنوعات شیشه‌ای	۷۰
۴۵	۲۳۹	۱۰۷	کاغذ و مقوا؛ مصنوعات از خمیر کاغذ، کاغذ یا مقوا	۴۸
۲۶	۳۸۹	۱۰۳	محصولات شیمیایی متفرقه	۳۸
۹۲	۱۱۰	۱۰۱	پارچه‌های بافتنی یا قلاب‌بافی‌شده	۶۰
۷۸	۱۲۹	۱۰۰	آلومینیوم و مصنوعات از آن	۷۶
۴۳	۲۲۳	۹۵	قهوه، چای، ماته و ادویه جات	۰۹
۷۴	۱۱۲	۸۳	ابزارها، وسایل و قاشق و چنگال از فلزات معمولی؛ اجزاء آن‌ها از فلزات معمولی	۸۲
۶۶	۱۱۱	۷۴	مصنوعات متفرقه از فلزات معمولی	۸۳
...	...	...	...	...
۵۷	۲۳.۱۸۹	۱۳.۲۲۰	کل کالاها / کل واردات	TOTAL

درمیان گروه‌های کالایی، سه بخش اصلی یعنی ماشین‌آلات و تجهیزات مکانیکی (کد ۸۴) با ۱.۹۷ میلیارد دلار (۵۶٪ از کل واردات این گروه)، وسایل نقلیه غیر ریلی و قطعات آن‌ها (کد ۸۷) با ۱.۶۸ میلیارد دلار (۸۷٪)، و غلات (کد ۱۰) با ۱.۶۳ میلیارد دلار (۸۵٪) بیشترین حجم واردات ایران از بریکس را به خود اختصاص داده‌اند. این ترکیب نشان می‌دهد که ایران در حوزه تأمین کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای موردنیاز صنایع، و همچنین در زمینه محصولات اساسی غذایی، وابستگی بالایی به کشورهای بریکس دارد.

همچنین، برخی گروه‌های کالایی دیگر نظیر ماشین‌آلات و تجهیزات الکتریکی (کد ۸۵) با سهم ۷۳٪، دانه‌های روغنی (کد ۱۲) با سهم ۷۱٪، و تفاله‌ها و خوراک دام (کد ۲۳) با سهم ۸۲٪، جایگاه مهمی در سبد وارداتی ایران

از این کشورها دارند. نکته قابل توجه، وابستگی تقریباً کامل ایران به بریکس در برخی کالاهاست؛ برای نمونه، سنگ‌های قیمتی و فلزات گران بها (کد ۷۱) با ۹۶٪، قند و شیرینی جات (کد ۱۷) با ۹۴٪، منسوجات مصنوعی (کد ۵۴) با ۸۷٪ و شیشه و مصنوعات شیشه‌ای (کد ۷۰) با ۸۹٪ از کل واردات ایران، از کشورهای بریکس تأمین می‌شود.

این الگو نشان می‌دهد که بریکس نه تنها در تأمین کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای (مانند ماشین‌آلات و تجهیزات صنعتی) سهم قابل توجهی دارد، بلکه در حوزه کالاهای مصرفی و کشاورزی نیز نقش محوری ایفا می‌کند. از سوی دیگر، وابستگی شدید ایران به بریکس در برخی اقلام خاص، می‌تواند از منظر امنیت غذایی و صنعتی فرصتی برای کاهش ریسک‌های ناشی از تحریم‌ها فراهم آورد؛ با این حال، چنین تمرکزی از منظر تنوع بخشی تجاری می‌تواند تهدید بالقوه‌ای محسوب شود. به بیان دیگر، درحالی که بریکس با پوشش بخش قابل توجهی از نیازهای وارداتی ایران، به‌ویژه در کالاهای اساسی، مزیتی راهبردی ایجاد می‌کند، اتکای بیش از حد به این بلوک ممکن است ایران را در برابر نوسانات قیمتی، محدودیت‌های عرضه و تغییرات ژئوپولیتیکی آسیب‌پذیر سازد. بنابراین، نتایج جدول نشان می‌دهد که بریکس درحال حاضر شریک تجاری کلیدی ایران در واردات است و هرگونه توسعه روابط تجاری با این بلوک می‌تواند علاوه بر تقویت امنیت اقتصادی، به کاهش فشار ناشی از تحریم‌ها کمک کند. با این حال، سیاست‌گذاران ایران باید در کنار بهره‌گیری از ظرفیت‌های بریکس، به تدریج به سمت تنوع بخشی جغرافیایی شرکای تجاری و ارتقای تولید داخلی در کالاهای حساس حرکت کنند تا از آسیب پذیری‌های ناشی از تمرکز بیش از حد جلوگیری شود.

۴-۳- ترکیب اقلام صادراتی ایران به کشورهای عضو بریکس

براساس داده‌های مرکز تجارت بین‌الملل (۲۰۲۴)، کل صادرات ایران در سال ۲۰۲۴ حدود ۱۲۰۷ میلیارد دلار بوده که از این میان، نزدیک به ۴۰۹ میلیارد دلار (معادل ۳۹٪) به کشورهای عضو بریکس صادر شده است. این سهم نشان می‌دهد که بریکس جایگاه مهمی در بازارهای صادراتی ایران دارد؛ هرچند ترکیب اقلام صادراتی به این بلوک عمدتاً متمرکز بر مواد خام و کالاهای پایه است.

جدول ۴: اقلام صادراتی ایران به کشورهای بریکس و جهان به ترتیب بیشترین ارزش دلاری مبادله شده (مرکز تجارت بین‌الملل، ۲۰۲۴).

Tab. 4: Iran's export products to BRICS countries and the world, ranked by descending trade value (USD).

کد ISIC	کالا	صادرات به بریکس (میلیون دلار)	کل صادرات (میلیون دلار)	سهم بریکس از صادرات (درصد)
۳۹	پلاستیک و مصنوعات آن	۱۳۴۵	۲۳۱۹	۵۸
۲۶	سنگ معدن، سرباره و خاکستر	۱۲۳۱	۱۲۵۰	۹۸
۲۹	مواد شیمیایی آلی	۷۴۸	۸۲۲	۹۱
۰۸	میوه‌ها و مغزهای خوراکی؛ پوست مرکبات یا خربزه و هندوانه	۵۴۷	۱۲۸۹	۴۲
۲۵	نمک؛ گوگرد؛ خاک و سنگ؛ مواد گچ‌کاری، آهک و سیمان	۲۱۶	۴۲۱	۵۱

۲۷	۶۶۸	۱۸۳	آلومینیوم و مصنوعات از آن	۷۶
۱۴	۱۰۵۶	۱۴۹	آهن و فولاد	۷۲
۲۰	۶۱۶	۱۲۶	مس و مصنوعات آن	۷۴
۸	۱۲۳۹	۹۸	سوخته‌ها، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آن‌ها؛ مواد قیری؛ موم‌های معدنی	۲۷
۶۴	۱۴۱	۹۰	ماهی و سخت پوستان، نرم تنان و سایر بی‌مهرگان آبی	۰۳
۲۵	۳۴۱	۸۶	روی و محصولات آن	۷۹
۲۵	۱۷۲	۴۳	مواد شیمیایی معدنی؛ ترکیبات آلی یا غیرآلی فلزات گران‌بها، عناصر خاکی کمیاب، رادیواکتیو یا ایزوتوپ‌ها	۲۸
۱۴	۱۳۶	۱۹	قهوه، چای، ماته و ادویه جات	۰۹
۳۴	۲۰	۷	سرب و مصنوعات از آن	۷۸
۴	۱۰۸	۴	شیشه و مصنوعات شیشه‌ای	۷۰
۵	۶۸	۳	فرش و سایر کفپوش‌های نساجی	۵۷
۱۲	۲۸	۳	لاک؛ صمغ‌ها و سایر شیره‌ها و عصاره‌های نباتی	۱۳
۲۰	۱۴	۳	کودها	۳۱
۱۹	۱۳	۳	آثار هنری، کلکسیونی و عتیقه‌ها	۹۷
۱	۲۰۵	۲	راکتورهای هسته‌ای، دیگ‌های بخار، ماشین‌آلات و دستگاه‌های مکانیکی؛ اجزاء و قطعات آن‌ها	۸۴
۶	۳۳	۲	وسایل نقلیه غیر از راه‌آهن یا تراموا و قطعات و لوازم جانبی آن‌ها	۸۷
۱	۱۹۱	۱	سبزیجات خوراکی، ریشه‌ها و غده‌ها	۷
۷۴	۲	۱	پشم، موهای ظریف یا خشن حیوانی؛ نخ و پارچه مویی	۵۱
۶	۲۱	۱	دانه‌های روغنی و میوه‌های دانه‌دار روغنی؛ دانه‌ها و میوه‌های متفرقه؛ گیاهان صنعتی یا دارویی؛ کاه و علوفه	۱۲
۱	۱۷۸	۱	فرآورده‌های سبزیجات، میوه‌ها، مغزها یا سایر قسمت‌های گیاهی	۲۰
۳۹	۱۲.۷۳۴	۴.۹۱۹	کل صادرات	TOTAL

درمیان اقلام صادراتی، سه گروه کالایی اصلی شامل: پلاستیک و مصنوعات آن (کد ۳۹) با ۱.۳۵ میلیارد دلار (۵۸٪ از کل صادرات این گروه)، سنگ معدن و سرباره (کد ۲۶) با ۱.۲۳ میلیارد دلار (۹۸٪) و مواد شیمیایی آلی (کد ۲۹) با ۷۴۸ میلیون دلار (۹۱٪)، بیشترین ارزش صادراتی ایران به بریکس را به خود اختصاص داده‌اند. این ترکیب بیانگر آن است که بخش عمده صادرات ایران به بریکس برپایه کالاهای معدنی و پتروشیمیایی قرار دارد که ارزش افزوده نسبتاً پایین‌تری در مقایسه با کالاهای صنعتی و فناوریانه دارند.

از سوی دیگر، صادرات محصولات کشاورزی و غذایی نیز سهم قابل توجهی در تجارت با بریکس دارد؛ به‌عنوان نمونه، میوه‌ها و مغزهای خوراکی (کد ۸) با ۵۴۷ میلیون دلار (۴۲٪ از کل صادرات این گروه) و ماهی و سخت‌پوستان (کد ۳) با ۹۰ میلیون دلار (۶۴٪) در سبد صادراتی ایران جایگاه بالایی دارند. این امر نشان می‌دهد که علاوه بر بخش معدن و پتروشیمی، بخش کشاورزی و شیلات نیز توانسته‌اند در بازارهای بریکس موقعیت مناسبی کسب کنند.

با این حال، صادرات برخی اقلام صنعتی مانند: آلومینیوم و مصنوعات آن (کد ۷۶) با سهم ۲۷٪، مس و مصنوعات آن (کد ۷۴) با سهم ۲۰٪ و آهن و فولاد (کد ۷۲) با سهم ۱۴٪، هم‌چنان محدود باقی‌مانده است. به‌همین ترتیب، صادرات ایران در حوزه کالاهای با فناوری بالا مانند: ماشین‌آلات و تجهیزات مکانیکی (کد ۸۴) و وسایل نقلیه (کد ۸۷) بسیار ناچیز است و سهمی کمتر از ۱ تا ۶٪ از کل صادرات این گروه‌ها را شامل می‌شود.

در مجموع، یافته‌ها نشان می‌دهد که هرچند بریکس یکی از مهم‌ترین مقاصد صادراتی ایران است و نزدیک به ۴۰٪ از کل صادرات کشور را به خود اختصاص می‌دهد، اما ترکیب کالاهای صادراتی ایران به این بلوک به شدت بر مواد خام، معدنی و پتروشیمی متمرکز است. این وابستگی بیانگر ضعف در تنوع بخشی به صادرات و کم عمقی در حضور ایران در زنجیره ارزش جهانی است؛ به عبارت دیگر، ایران بیشتر در جایگاه صادرکننده مواد اولیه به کشورهای بریکس قرار دارد تا تأمین کننده کالاهای صنعتی و فناورانه.

از منظر سیاست گذاری، این الگو فرصت و تهدید توأمان به همراه دارد؛ از یک سو بریکس بازاری مطمئن برای صادرات کالاهای پایه ایران فراهم کرده و نقش مهمی در حفظ جریان ارزآوری کشور ایفا می‌کند، اما از سوی دیگر، وابستگی بالا به صادرات مواد خام و سهم اندک کالاهای صنعتی می‌تواند مانع پایداری رشد صادرات در بلندمدت شود؛ بنابراین، تقویت زنجیره ارزش افزوده داخلی و توسعه صادرات کالاهای صنعتی و دانش بنیان به بازار بریکس می‌تواند راهبردی کلیدی برای ارتقای موقعیت ایران در این بلوک اقتصادی باشد.

۴-۴. نرخ تعرفه واردات ایران از کشورهای عضو بریکس پلاس

بر اساس داده‌های مرکز تجارت بین الملل (۲۰۲۴)، نرخ تعرفه واردات ایران از کشورهای عضو بریکس پلاس تفاوت چشمگیری میان گروه‌های کالایی مختلف دارد و از حداقل ۵.۰۳٪ برای سنگ معدن و سرباره (کد ۲۶) تا بیش از ۴۱٪ برای میوه‌ها و مغزهای خوراکی (کد ۰۸) در نوسان است. این پراکندگی بیانگر آن است که سیاست تجاری ایران در حوزه تعرفه‌ای بیش از هر چیز در راستای حمایت از تولیدات داخلی کشاورزی و برخی صنایع مصرفی تنظیم شده است؛ در حالی که کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای که نقش مهمی در فرآیند تولید دارند، با نرخ‌های نسبتاً پایین تری مشمول تعرفه می‌شوند.

جدول ۵: نرخ تعرفه واردات ایران از گروه بریکس پلاس (درصد)، (مرکز تجارت بین الملل).

Tab. 5: Import tariff rates imposed by Iran on imports from BRICS Plus countries (percent).

نرخ تعرفه واردات ایران از بریکس پلاس (درصد)	کالا	کد ISIC
۱۳.۴۲	راکتورهای هسته‌ای، دیگ‌های بخار، ماشین‌آلات و دستگاه‌های مکانیکی؛ اجزاء و قطعات آنها	۸۴
۳۴.۶۴	وسایل نقلیه غیر از راه آهن یا تراموا و قطعات و لوازم جانبی آنها	۸۷
۸.۲۳	غلات	۱۰
۱۲.۱۹	پلاستیک و مصنوعات از آن	۳۹
۵.۰۳	سنگ معدن، سرباره و خاکستر	۲۶
۱۹.۱۶	ماشین‌آلات و تجهیزات الکتریکی و قطعات آنها؛ دستگاه‌های ضبط و پخش صدا و تصویر (تلویزیون و ...)	۸۵
۸.۶۰	دانه‌های روغنی و میوه‌های دانه‌دار روغنی؛ دانه‌ها و میوه‌های متفرقه؛ دانه‌ها و میوه‌های صنعتی یا دارویی؛ کاه و علوفه	۱۲
۱۵.۵۷	تفاله‌ها و ضایعات صنایع غذایی؛ خوراک آماده دام	۲۳
۷.۲۶	مواد شیمیایی آلی	۲۹
۴۱.۸۹	میوه‌ها و مغزهای خوراکی؛ پوست مرکبات یا خربزه و هندوانه	۰۸

۹۰۳۹	مرورید طبیعی یا پرورشی، سنگ‌های قیمتی یا نیمه‌قیمتی، فلزات گران‌بها، فلزات روکش‌شده با فلزات گران‌بها و مصنوعاتشان؛ سکه	۷۱
۲۹۰۹۴	قند و شیرینی‌جات	۱۷
۲۴۰۶۶	رشته‌های مصنوعی؛ نوارها و اجناس مشابه از مواد نساجی مصنوعی	۵۴
۱۴۰۵۶	آهن و فولاد	۷۲
۱۶۰۵۳	مصنوعات از آهن یا فولاد	۷۳
۵۰۴۷	نمک؛ گوگرد؛ خاک و سنگ؛ مواد گچ‌کاری، آهک و سیمان	۲۵
۱۰۰۵۷	ابزار و وسایل نوری، عکاسی، سینماتوگرافی، اندازه‌گیری، کنترل، دقت، پزشکی یا جراحی؛ اجزاء و لوازم آن‌ها	۹۰
۱۴۰۵۱	آلومینیوم و مصنوعات از آن	۷۶
۴۰۰۶۵	میلمان؛ کالای خواب (تشک، کوسن و نظایر آن)؛ چراغ‌ها و لامپ‌های روشنایی؛ سازه‌های پیش‌ساخته	۹۴
۱۸۰۳۲	کاتوچو و مصنوعات از آن	۴۰
۲۰۰۳۳	الیاف مصنوعی (استیل)	۵۵
۶۰۳۷	مس و مصنوعات آن	۷۴
۲۴۰۹۰	شیشه و مصنوعات شیشه‌ای	۷۰
۱۳۰۱۶	کاغذ و مقوا؛ مصنوعات از خمیر کاغذ، کاغذ یا مقوا	۴۸
۱۰۰۰۳	محصولات شیمیایی متفرقه	۳۸

به‌طور مشخص، میوه‌ها و مغزهای خوراکی (کد ۰۸) با تعرفه ۴۱.۸۹٪، میلمان و کالاهای خواب (کد ۹۴) با ۴۰.۶۵٪ و قند و شیرینی‌جات (کد ۱۷) با ۲۹.۹۴٪ بالاترین نرخ‌های تعرفه را به‌خود اختصاص داده‌اند. این امر نشان می‌دهد که ایران به‌منظور حمایت از تولیدکنندگان داخلی در حوزه کشاورزی، صنایع غذایی و برخی صنایع سبک، واردات این محصولات را با محدودیت‌های تعرفه‌ای قابل توجه مواجه کرده است.

در مقابل، کالاهایی همچون: سنگ معدن و خاکستر (کد ۲۶) با ۵.۰۳٪، مس و مصنوعات آن (کد ۷۴) با ۶.۳۷٪ و مواد شیمیایی آلی (کد ۲۹) با ۷.۲۶٪ پایین‌ترین نرخ‌های تعرفه را دارند. این روند حاکی از آن است که سیاست تعرفه‌ای ایران در قبال نهاده‌های تولیدی و کالاهای پایه‌ای معدنی و شیمیایی نسبتاً آزادتر بوده و دولت تلاش کرده است تا هزینه تأمین مواد اولیه برای صنایع داخلی کاهش یابد.

هم‌چنین، کالاهای صنعتی با فناوری پیش‌رفته و سرمایه‌های هم‌چون: ماشین‌آلات مکانیکی (کد ۸۴) با تعرفه ۱۳.۴۲٪ و ماشین‌آلات و تجهیزات الکتریکی (کد ۸۵) با تعرفه ۱۹.۱۶٪ در سطحی میانی از تعرفه قرار دارند. این سطح تعرفه نشان می‌دهد که ایران ضمن تمایل به واردات این کالاها برای تأمین نیازهای تولیدی و صنعتی، هم‌چنان سیاستی نیمه‌حمایتی برای کنترل میزان وابستگی به واردات آن‌ها در پیش گرفته است.

به‌طور کلی، یافته‌ها نشان می‌دهد که ساختار تعرفه‌ای ایران در قبال واردات از بریکس پلاس دو الگوی اصلی را دنبال می‌کند: تعرفه‌های بالا برای کالاهای مصرفی و کشاورزی با هدف حمایت از تولیدکنندگان داخلی و کاهش وابستگی به واردات کالاهای مصرفی نهایی. تعرفه‌های پایین‌تر برای کالاهای پایه‌ای و واسطه‌ای با هدف تسهیل واردات مواد اولیه و نهاده‌های موردنیاز صنایع داخلی.

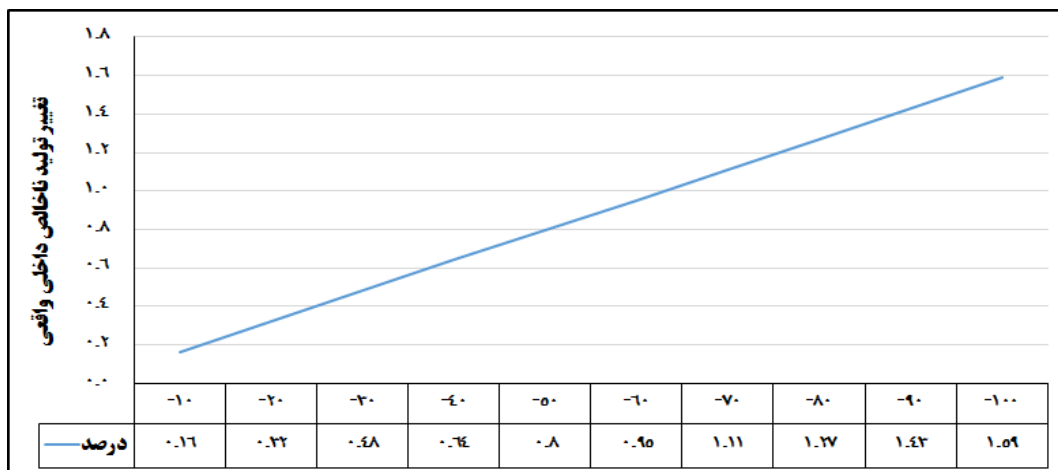
این رویکرد گرچه در کوتاه‌مدت می‌تواند به حمایت از تولید داخلی و حفظ اشتغال در برخی بخش‌ها کمک کند، اما در بلندمدت ممکن است منجر به افزایش هزینه‌های مصرف‌کنندگان، محدود شدن رقابت‌پذیری داخلی و هم‌چنین تشدید وابستگی به صادرات مواد خام در برابر واردات کالاهای سرمایه‌ای شود؛ از این‌رو، بازنگری در

سیاست‌های تعرفه‌ای با هدف ایجاد تعادل میان حمایت از تولید داخلی و ارتقای رقابت‌پذیری، می‌تواند برای بهبود جایگاه ایران در تجارت با کشورهای بریکس پلاس اهمیت حیاتی داشته باشد.

۵. نتایج واکنش شاخص‌های توسعه اقتصادی ایران به کاهش تعرفه تجاری بین بریکس پلاس

یافته‌های شبیه‌سازی مبتنی بر مدل تعادل عمومی قابل‌محاسبه نشان می‌دهد که کاهش تدریجی تعرفه‌های تجاری میان ایران و کشورهای گروه بریکس پلاس می‌تواند آثار معناداری بر شاخص‌های کلان اقتصادی ایران داشته باشد. در این چارچوب، چهار شاخص اصلی شامل: تولید ناخالص داخلی واقعی، درآمد خانوارها، نرخ تورم و رفاه کل، مورد بررسی قرار گرفته‌اند. نتایج به‌طور کلی حاکی از آن است که کاهش تعرفه‌ها اثر مثبتی بر تولید و درآمد داشته، سطح رفاه عمومی را ارتقا داده و در عین حال فشارهای تورمی را کاهش می‌دهد. این نتایج نشان می‌دهد که تعامل تجاری گسترده‌تر با کشورهای عضو بریکس پلاس می‌تواند در شرایط تحریم‌های اقتصادی، راهکاری مؤثر برای بهبود عملکرد اقتصادی ایران باشد.

۵-۱. تولید ناخالص داخلی واقعی

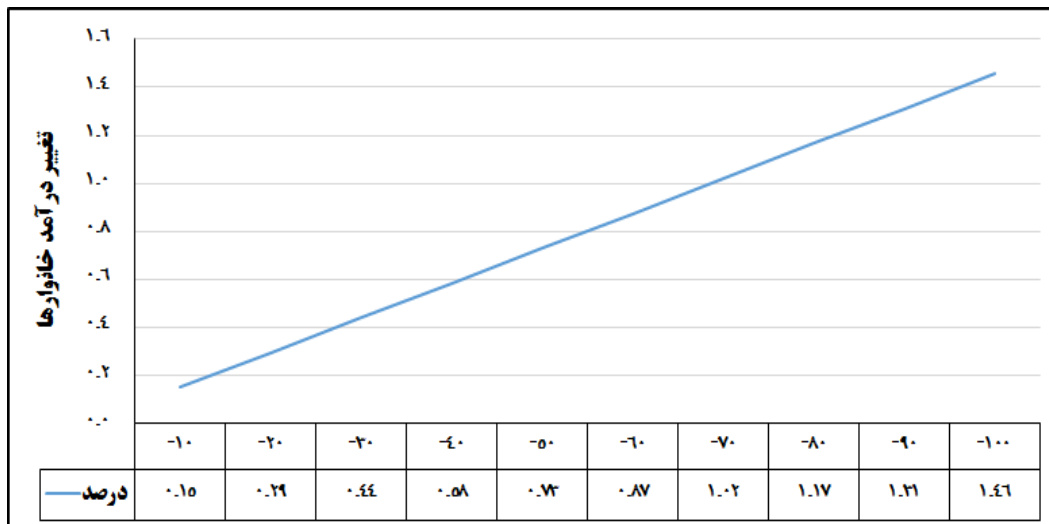

نمودار ۱: واکنش تولید ناخالص داخلی واقعی ایران به سناریوی ۱۰ تا ۱۰۰٪ کاهش تعرفه تجاری بین کشورهای گروه بریکس پلاس (یافته‌های تحقیق).

Graph. 1: The response of real GDP in Iran to alternative scenarios involving a 10%–100% reduction in trade tariffs among BRICS Plus countries.

نتایج شبیه‌سازی نشان می‌دهد که با کاهش تدریجی تعرفه‌های تجاری میان ایران و کشورهای گروه بریکس پلاس در دامنه ۱۰ تا ۱۰۰٪، تولید ناخالص داخلی واقعی ایران روندی صعودی پیدا می‌کند. مقدار این شاخص از ۰.۱۶٪ در کاهش تعرفه ۱۰٪ آغاز شده و در سناریوی کاهش کامل تعرفه‌ها (۱۰۰٪) به ۱.۵۹٪ افزایش می‌رسد. این امر بیانگر آن است که آزادسازی تجاری می‌تواند ظرفیت تولیدی اقتصاد ایران را از طریق افزایش دسترسی به بازارهای بزرگ‌تر و ارتقای تخصیص بهینه منابع تقویت نماید.

۲-۵. درآمد خانوارها

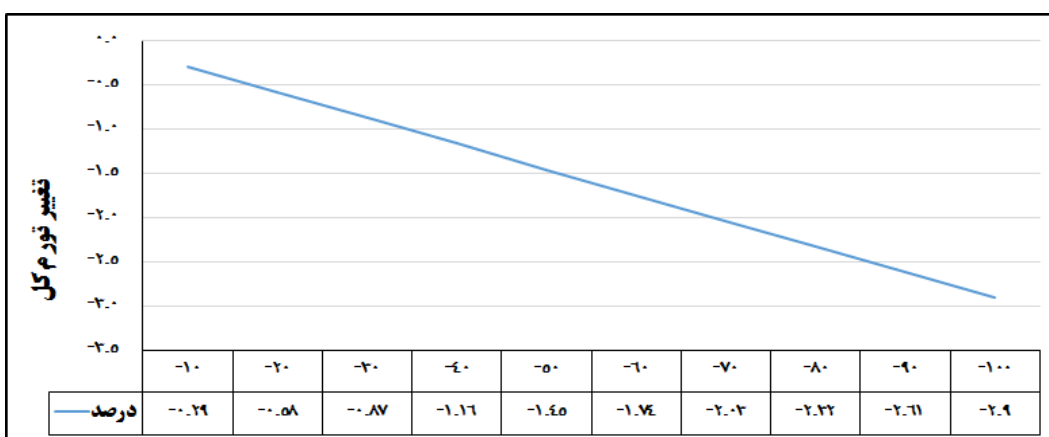

نمودار ۲: واکنش درآمد خانوارها در ایران به سناریوی ۱۰ تا ۱۰۰٪ کاهش تعرفه تجاری بین کشورهای گروه بریکس پلاس (یافته‌های تحقیق).

Graph. 2: Household income response in Iran under scenarios of a 10%–100% reduction in trade tariffs among BRICS Plus countries.

نتایج نشان می‌دهد که کاهش تعرفه‌های تجاری اثر مثبتی بر سطح درآمد خانوارهای ایرانی دارد. براساس سناریوهای مختلف، درآمد خانوارها بین ۱۵٪ تا ۱۰۴۶٪ افزایش می‌یابد. این افزایش به دلیل گسترش فرصت‌های شغلی، کاهش هزینه کالاهای وارداتی و بهبود شرایط تولید در داخل کشور رخ می‌دهد که در نهایت رفاه اقتصادی خانوارها را تقویت می‌کند.

۳-۵. نرخ تورم

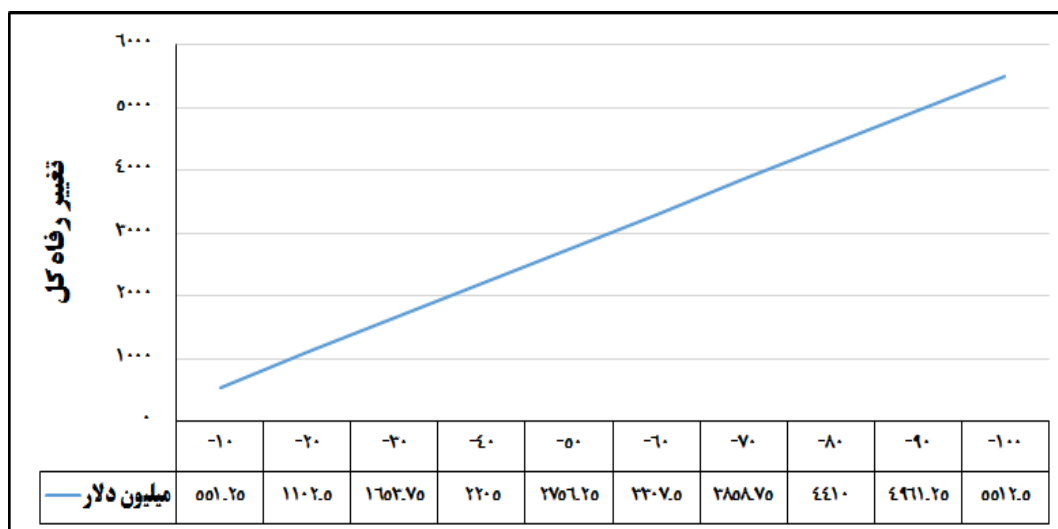

نمودار ۳: واکنش تورم در ایران به سناریوی ۱۰ تا ۱۰۰٪ کاهش تعرفه تجاری بین کشورهای گروه بریکس پلاس (یافته‌های تحقیق).

Graph. 3: Inflation response in Iran under scenarios of a 10%–100% reduction in trade tariffs among BRICS Plus countries.

تحلیل نتایج بیانگر آن است که کاهش تعرفه‌های تجاری منجر به کاهش نرخ تورم در اقتصاد ایران می‌شود. در سناریوی کاهش ۱۰٪ تعرفه‌ها، نرخ تورم ۰٫۲۹٪ کاهش می‌یابد و در سناریوی حذف کامل تعرفه‌ها، تورم تا ۲٫۹۰٪ کاهش نشان می‌دهد. علت اصلی این روند، کاهش قیمت کالاهای وارداتی سرمایه‌ای و مصرفی و در نتیجه کاهش هزینه‌های تولید و عرضه در اقتصاد داخلی است.

۴-۵. رفاه کل

نمودار ۴: واکنش رفاه کل در ایران به سناریوی ۱۰ تا ۱۰۰٪ کاهش تعرفه تجاری بین کشورهای گروه بریکس پلاس (یافته‌های تحقیق).

Graph. 4: Total welfare response in Iran under scenarios of a 10%–100% reduction in trade tariffs among BRICS Plus countries.

رفاه اقتصادی کل کشور نیز در نتیجه کاهش تعرفه‌ها به‌طور معناداری افزایش می‌یابد. مقدار این شاخص از حدود ۵۵۱٫۲۵ میلیون دلار در کاهش تعرفه ۱۰٪ شروع شده و در سناریوی حذف کامل تعرفه‌ها به حدود ۵۵۱۲٫۵ میلیون دلار می‌رسد. این یافته نشان می‌دهد که آزادسازی تجاری با بریکس پلاس علاوه بر اثرات مثبت بر تولید و درآمد، در سطح کلان می‌تواند منجر به بهبود محسوس رفاه اقتصادی کشور گردد.

تحلیل چهار نموده ارائه شده نشان می‌دهد که کاهش تدریجی تعرفه‌های تجاری میان ایران و کشورهای گروه بریکس پلاس به‌طور هم‌زمان چندین اثر مثبت و تقویت‌کننده بر شاخص‌های کلان اقتصادی ایران برجای می‌گذارد. از یک سو، تولید ناخالص داخلی واقعی و درآمد خانوارها با روندی صعودی مواجه می‌شوند که بیانگر بهبود ظرفیت تولیدی و افزایش قدرت خرید است. از سوی دیگر، کاهش نرخ تورم نشان‌دهنده دسترسی به کالاها و نهاده‌های وارداتی با قیمت پایین‌تر و کاهش فشار هزینه‌ای بر اقتصاد داخلی است. در کنار این تحولات، رفاه کل نیز به‌طور قابل توجهی افزایش می‌یابد که نشان‌دهنده ارتقای سطح زندگی و کاهش محدودیت‌های ناشی از تحریم‌هاست. این نتایج در مجموع حاکی از آن است که کاهش تعرفه‌ها در چارچوب همکاری با بریکس پلاس

می‌تواند نقشی اساسی در ارتقای ثبات و پویایی اقتصادی ایران ایفا کند. با این حال، تداوم این آثار مثبت نیازمند مدیریت پیامدهای جانبی مانند کسری احتمالی تراز تجاری و تقویت زیرساخت‌های نهادی و مالی برای بهره‌برداری بهینه از فرصت‌های ناشی از این همکاری است.

۶. نتیجه‌گیری

این پژوهش با رویکرد تعادل عمومی محاسبه‌پذیر منطقه‌ای، به تحلیل آثار عضویت ایران در گروه بریکس پلاس و کاهش تعرفه‌های تجاری با کشورهای عضو این ائتلاف پرداخته است. شبیه‌سازی‌های مختلف نشان می‌دهد که آزادسازی تدریجی تجاری میان ایران و بریکس پلاس می‌تواند پیامدهای مثبتی در ابعاد مختلف اقتصاد ملی به همراه داشته باشد. براساس یافته‌ها، کاهش تعرفه‌ها در دامنه ۱۰ تا ۱۰۰٪ منجر به افزایش تولید ناخالص داخلی واقعی بین ۰/۱۶ تا ۱/۵۹٪، رشد درآمد واقعی خانوارها بین ۰/۱۵ تا ۱/۴۶٪، کاهش نرخ تورم بین ۰/۲۹ تا ۲/۹۰٪ و بهبود رفاه کل کشور در دامنه ۵۵۱ تا ۵۵۱۲ میلیون دلار خواهد شد. این نتایج حاکی از آن است که حضور فعلی ایران در بریکس پلاس، در صورت همراهی با اصلاحات سیاستی داخلی، ظرفیت بالایی برای ارتقای رشد اقتصادی، تثبیت قیمت‌ها و تقویت رفاه اجتماعی دارد.

مقایسه نتایج این مطالعه با پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که یافته‌ها به‌طور کلی با ادبیات موجود هم‌سو هستند؛ برای مثال، مطالعه «طیبی» و «مصری‌نژادم» (۱۳۸۵) نیز نشان داد که آزادسازی تجاری در چارچوب مدل تعادل عمومی موجب افزایش رفاه و بهبود تخصیص منابع می‌شود. با این حال، شدت اثرات در مطالعه حاضر بیشتر بوده که می‌توان آن را ناشی از گستره وسیع‌تر اعضای بریکس پلاس و سهم بالای آن‌ها در تجارت جهانی دانست. در سطح بین‌المللی، یافته‌های این پژوهش با نتایج آگویار و همکاران (۲۰۱۹) درخصوص پیامدهای آزادسازی جهانی هم‌راستا است، هرچند به دلیل شرایط خاص اقتصاد ایران و محدودیت‌های تحریمی، دامنه اثرات مثبت در برخی بخش‌ها محدودتر بوده است؛ بنابراین، اگرچه تفاوت‌هایی در شدت اثرگذاری مشاهده می‌شود، اما هم‌سویی کلی نتایج با ادبیات نظری و تجربی اعتبار تحلیل‌های انجام‌شده را تقویت می‌کند.

بررسی ترکیب تجاری ایران با اعضای بریکس پلاس نیز نکات مهمی را آشکار می‌سازد. در سمت واردات، وابستگی بالای ایران به کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای به‌ویژه در حوزه ماشین‌آلات مکانیکی (کد ۸۴)، تجهیزات الکتریکی (کد ۸۵) و غلات (کد ۱۰) نشان می‌دهد که بسیاری از نیازهای تولیدی و مصرفی کشور به این گروه کالاهای متکی است. این وضعیت از یک سو فرصتی برای تقویت همکاری اقتصادی با بریکس پلاس در جهت تأمین پایدار نهاده‌های کلیدی محسوب می‌شود، اما از سوی دیگر بیانگر شکنندگی نسبی تولید داخلی در برابر نوسانات عرضه خارجی است.

در سمت صادرات، تمرکز ایران بر کالاهای پایه‌ای و خام، مانند: سنگ معدن و سرباره (کد ۲۶)، مواد شیمیایی آلی (کد ۲۹) و مصنوعات پلاستیکی (کد ۳۹) نشان‌دهنده ضعف مزیت‌های فناورانه و محدودیت در حضور در زنجیره‌های ارزش جهانی است. این الگوی صادراتی، در صورت تداوم، می‌تواند موجب تثبیت نقش ایران به‌عنوان صادرکننده مواد خام و واردکننده محصولات صنعتی پیش‌رفته شود. یافته‌های مدل نیز این واقعیت را تأیید می‌کند،

چراکه بیشترین منافع ناشی از کاهش تعرفه‌ها در بخش‌های انرژی‌بر و صنایع پایه حاصل شده، درحالی‌که بخش‌هایی مانند کشاورزی یا صنایع کوچک‌تر در معرض فشار رقابتی بیشتری قرار گرفته‌اند.

مقایسه این الگو با مطالعات مشابه نشان می‌دهد که ضعف ساختاری در تنوع صادراتی ایران بارها مورد اشاره قرار گرفته است. در سطح جهانی نیز گزارش‌های مرتبط با مدل پروژۀ تحلیل تجارت جهانی آگویار و همکاران (۲۰۱۹) نشان می‌دهند که کشورهایی با سبد صادرات متنوع‌تر، منافع بیشتری از آزادسازی تجاری کسب می‌کنند؛ بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که بخش مهمی از تفاوت شدت اثرات در ایران با سایر کشورها، نه به ماهیت مدل، بلکه به ساختار تجاری ایران بازمی‌گردد.

بر مبنای یافته‌های این پژوهش، چند توصیه کلیدی برای سیاست‌گذاران اقتصادی ایران قابل طرح است؛ نخست آن‌که، بازنگری هدفمند در ساختار تعرفه‌ای کشور ضروری به نظر می‌رسد. نتایج شبیه‌سازی نشان داد که کاهش تعرفه‌ها، به‌ویژه در کالاهای سرمایه‌ای و فناوریانه، می‌تواند آثار قابل توجهی بر رشد بهره‌وری و افزایش تولید ناخالص داخلی داشته باشد؛ از این‌رو، پیشنهاد می‌شود سیاست کاهش تدریجی تعرفه‌ها بر گروه‌هایی نظیر ماشین‌آلات مکانیکی (کد ۸۴) و تجهیزات الکتریکی (کد ۸۵) در دستور کار قرار گیرد؛ البته این روند باید همراه با سیاست‌های مکمل حمایتی مانند تسهیلات اعتباری، یارانه‌های تحقیق و توسعه و معافیت‌های مالیاتی باشد تا صنایع داخلی بتوانند ضمن بهره‌مندی از فناوری‌های نوین، در برابر رقابت خارجی نیز تاب‌آوری لازم را پیدا کنند.

دوم، تنوع‌بخشی به سبد صادراتی ایران باید به‌عنوان یک اولویت راهبردی دنبال شود. یافته‌ها نشان داد که صادرات ایران به بریکس پلاس عمدتاً در حوزه مواد خام و کالاهای با ارزش افزوده پایین متمرکز است. در این زمینه، توسعه همکاری‌های فناوریانه با کشورهای چین، هند و روسیه می‌تواند بستری برای ارتقای صنایع دانش‌بنیان، پتروشیمی‌های پیش‌رفته و صنایع معدنی فرآوری‌شده فراهم‌آورد. سرمایه‌گذاری‌های مشترک و انتقال فناوری در این بخش‌ها می‌تواند موقعیت ایران را از صادرکننده مواد اولیه به بازیگری فعال‌تر در زنجیره‌های ارزش جهانی ارتقا دهد.

سوم، بهره‌گیری از ظرفیت‌های مالی و پولی بریکس پلاس می‌تواند نقشی کلیدی در کاهش محدودیت‌های ناشی از تحریم‌ها ایفا کند. دسترسی به نهادهایی نظیر «بانک توسعه جدید» و مشارکت در سامانه‌های پرداخت و تسویه مبتنی بر ارزهای محلی، ضمن افزایش توان ایران برای تأمین مالی پروژه‌های زیربنایی، وابستگی کشور به ارزهای خاص و شبکه‌های بانکی غربی را کاهش خواهد داد. این موضوع به‌ویژه در شرایط فعلی اقتصاد ایران اهمیت مضاعفی دارد.

چهارم، تقویت دیپلماسی اقتصادی در چارچوب بریکس پلاس یک ضرورت جدی است. تجربه کشورهای نوظهور نشان می‌دهد که بهره‌گیری مؤثر از چنین پیمان‌هایی نیازمند انسجام نهادی، استراتژی روشن و هماهنگی میان دستگاه‌های اجرایی و بخش خصوصی است؛ بنابراین، صرف عضویت ایران در بریکس تضمین‌کننده منافع اقتصادی نخواهد بود، مگر آن‌که با حضور فعال و هدفمند در نشست‌ها و کارگروه‌های تخصصی این گروه همراه شود.

پنجم، اصلاحات نهادی و ساختاری در داخل کشور باید هم‌زمان با آزادسازی تجاری دنبال شود. بدون بهبود محیط کسب‌وکار، ارتقای شفافیت، مبارزه با فساد و توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل و انرژی، حتی بهترین

فرصت‌های ناشی از عضویت در بریکس نیز به ثمر نخواهد نشست. آزادسازی تجاری تنها زمانی می‌تواند به توسعه پایدار منجر شود که ظرفیت‌های داخلی برای جذب سرمایه‌گذاری و نوآوری تقویت شده باشد. از نظر سیاستی، نتایج نشان می‌دهد که عضویت در بریکس پلاس می‌تواند به کاهش آثار منفی تحریم‌ها، دسترسی به منابع مالی جدید، تنوع‌بخشی به شرکای تجاری و ارتقای جایگاه ایران در اقتصاد جهانی کمک کند. با این حال، تحقق این فرصت‌ها مستلزم مجموعه‌ای از اصلاحات داخلی (بهبود محیط کسب‌وکار، ارتقای شفافیت و توسعه زیرساخت‌ها) و سیاست‌های مکمل خارجی (دیپلماسی اقتصادی فعال، تنوع‌بخشی به صادرات و استفاده از ظرفیت‌های مالی بریکس) است. در مجموع، می‌توان نتیجه گرفت که عضویت ایران در بریکس پلاس فرصتی استراتژیک با ظرفیت‌های اقتصادی قابل توجه است، اما بهره‌گیری پایدار از آن نیازمند هم‌افزایی میان اصلاحات داخلی و تعاملات بین‌المللی است.

از آنجا که این تحقیق عمدتاً بر شاخص‌های کلان تمرکز داشته است، در پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌شود آثار الحاق ایران به بریکس پلاس بر بخش‌های خردتر اقتصاد (مانند: کشاورزی، انرژی، خدمات مالی و فناوری اطلاعات) و همچنین پیامدهای اجتماعی آن (اشتغال، توزیع درآمد و رفاه منطقه‌ای) مورد بررسی قرار گیرد. این امر می‌تواند تصویر دقیق‌تری از منافع و هزینه‌های احتمالی عضویت ایران در این گروه ارائه داده و راهنمایی مؤثرتر برای سیاست‌گذاران فراهم سازد.

سپاسگزاری

در پایان نویسندگان بر خود لازم می‌دانند که از داوران ناشناس نشریه با نظرات ارزشمند خود به غنای متن مقاله افزودند، قدردانی نمایند.

درصد مشارکت نویسندگان

این مقاله مستخرج از رساله نویسنده اول به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم بوده است؛ بر همین اساس گردآوری مطالب توسط نویسنده اول و نگارش آن تحت نظارت نویسندگان دوم و سوم بوده است.

تضاد منافع

نویسندگان ضمن رعایت اخلاق نشر در ارجاع‌دهی و دقیق بودن آن در متن و انتهای مقاله، نبود تضاد منافع را اعلام می‌دارند.

کتابنامه

– صبری، پریسا؛ و رسولی‌نژاد، احسان، (۱۴۰۰). «بررسی راهبرد چندجانبه‌گرایی تجارت خارجی در ایران: مطالعه عضویت ایران در اتحادیه اقتصادی اوراسیا و سازمان همکاری شانگهای». مجلس و راهبرد، ۲۸(۱۰۵):

- طیبی، سیدکمیل؛ و مصری نژاد، شیرین، (۱۳۸۵). «روش شناسی مدل تعادل عمومی قابل محاسبه: تئوری و کاربرد». *اقتصاد مقداری (بررسی‌های اقتصادی)*، ۳(۱) (پیاپی ۸): ۱۰۳-۱۳۱. <https://jqe.scu.ac.ir>
- فاخری، مهدی، (۱۴۰۳). «تأثیر گسترش بریکس بر رویکردهای اقتصاد جهانی و تجارت بین‌المللی». *فصلنامه سیاست خارجی*، ۳۸(۲): ۱۷۷-۲۰۰. https://fp.ipisjournals.ir/article_714593.html
- محمودی، عبدالله، (۱۳۹۳). «اثر آزادسازی تجاری بر رفاه شرکای تجاری با استفاده از مدل GTAP (مطالعه موردی: ایران)». *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)* ۱۴(۱): ۱۵۰-۱۲۷. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.17356768.1393.14.1.7.6>
- مجاوریان، سید مجتبی؛ و زاهدیان تجنکی، رقیه، (۱۴۰۴). «بررسی نقش کیفیت حکمرانی بر صادرات محصولات کشاورزی در کشورهای گروه بریکس در راستای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی». *سیاست‌های راهبردی و کلان*، ۳(۵۰): ۴۶۷-۴۹۶. <https://doi.org/10.30507/jmsp.2024.463065.2732>
- نجاتی، مهدی؛ بهمنی، مجتبی؛ جلالی اسفندآبادی، سید عبدالمجید؛ و بلاغی اینالو، یاسر، (۱۴۰۱). «اثرات آزادسازی تجاری در فعالیتهای بخش صنعت ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا: رهیافت GTAP». *پژوهشنامه اقتصاد کلان*، ۱۷(۳۳): ۳۴-۷. <https://doi.org/10.22080/iejm.2023.21114.1831>

References

- Aguiar, A., Corong, E. L., van der Mensbrugghe, D., Bekkers, E., Koopman, R. B. & Teh, R., (2019). "The WTO Global Trade Model: Technical documentation". *World Trade Organization (WTO), Economic Research and Statistics Division*. <https://doi.org/10.30875/337f4736-en>
- Amogne, H. S. & Hagiwara, T., (2021). "Impact of alternative regional trade arrangements on the Ethiopian economy". *Journal of Economic Structures*, 10(1): 1-26. <https://doi.org/10.1186/s40008-020-00232-2>
- Arinze, S. & Odior, E. S., (2023). "Implications of Import Tariff Changes on Household Welfare in Nigeria: A CGE Model Approach". *International journal of developing and emerging economics*, 1(11): 54-82.
- Armington, P. S., (1969). "A Theory of Demand for Products Distinguished by Place of Production (Une théorie de la demande de produits différenciés d'après leur origine) (Una teoría de la demanda de productos distinguiéndolos según el lugar de producción)". *International Monetary Fund*, 16(1): 159-178. <https://doi.org/10.2307/3866403>
- Bhowmick, R. & De, U.K. (2025). "Importance of the BRICS for Foreign Trade of India: An Empirical Analysis Using RCA Index". *South India Journal of Social Sciences*, 23(1): 234-242.
- Brockmeier, M., (2001). "A Graphical Exposition of the GTAP Model, 2001 Revision. Global Trade Analysis Project (GTAP)". *Purdue University, West Lafayette, IN*, GTAP Technical Paper. No 8. <https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/download/181.pdf>.
- Fakhri, M., (2024). "The impact of BRICS expansion on global economic approaches and international trade". *Foreign Policy Quarterly*, 38(2): 177-200. https://fp.ipisjournals.ir/article_714593.html (In Persian).

- Glauben, T. & Duric, I., (2024). "BRICS: World Heavyweight in Agricultural Trade". *Intereconomics*, 59(3): 160-166. <https://doi.org/10.2478/ie-2024-0033>
- Hertel, T.W. (ed.), (1997). "Global Trade Analysis Project: Modeling and Applications". *Cambridge University Press*. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139174688>
- Hluszko, C., Ramos Huarachi, D.A., Castillo Ulloa, M. I., Salvador, R., Puglieri, F. N. & de Francisco, A. C., (2024). "How does the BRICS approach sustainable concerns? A systematic literature review". *Environmental Development*, 52. <https://doi.org/10.1016/j.envdev.2024.101075>
- International Trade Centre. (2024). *Trade Map: Trade statistics for international business development* [Data set]. International Trade Centre, based on UN Comtrade and ITC statistics. <https://www.trademap.org/>
- Kaur, P. & Kang, L. S., (2024). "Status of Digital Payments in BRICS Countries". *The Indian Economic Journal*. <https://doi.org/10.1177/00194662241295532>
- Krause, D., (2024). *The Future of Global Payments: BRICS Pay and the Evolving Financial Order*. <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.30630.84804>
- Le, H. A., Nguyen H. PH. & Le, D. T., (2025). "The strategic expansion of BRICS and economic cooperation in the 21st century". *Journal of Monetary Economics and Management*. 1: 8-16. <https://doi.org/10.26118/2782-4586.2025.47.86.001>
- Maihold, G., (2024). "Beyond the Status Quo: BRICS+ and the Challenge to the G7". *EconPol Forum*, 25(1): 18-19. <https://www.econstor.eu/handle/10419/284106>.
- Mahmoudi, A., (2014). "The effect of trade liberalization on the welfare of trading partners using the GTAP model (Case study: Iran)". *Economic Research Quarterly (Growth and Sustainable Development)*, 14(1): 127–150. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.17356768.1393.14.1.7.6> (In Persian).
- McKay, B. M., Hall, R. & Liu, J., (2016) "The rise of BRICS: implications for global agrarian transformation". *Third World Thematics: A TWQ Journal*, 1(5): 581-591. <http://dx.doi.org/10.1080/23802014.2016.1362323>
- Moch, E., (2024). "The Economic and Geopolitical Significance of the BRICS Nations: A Comparative Analysis of Their Global Influence in the 21st Century". *East African Journal of Business and Economics*, 7(2): 86-100. <https://doi.org/10.37284/eajbe.7.2.2310>
- Mojaverian, S. M. & Zahedian Tajnaki, R., (2025). "The role of governance quality in agricultural exports of BRICS countries in line with resistance economy policies". *Strategic and Macro Policies*, 13(50). <https://doi.org/10.30507/jmsp.2024.463065.2732> (In Persian).
- Nam, W. C., (2024). "Introduction to the Issue on BRICS Enlargement: What are the Geoeconomic Implications?" *EconPol Forum*, 25(1): 3- 4. <https://www.econstor.eu/handle/10419/284103>.
- Nasroollahi, Z., Sagheb, H. & Afsharian, S., (2012). "The Effects of Establishment Preferential Trade Agreement Between Iran and EU on Agricultural Products Trade: An Analysis Simulation". *Quarterly Journal of Applied Economic Studies in Iran*, 1(4): 125–150. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23222530.1391.1.4.5.3>
- Nejadi, M., Bahmani, M., Jalaei Esfandabadi, A. & Balaghi Enalou, Y., (2022). "The effects of trade liberalization on the industrial sector of Iran and the Eurasian Economic Union using a multi-regional GTAP approach". *Macroeconomics Research Letter*, 17(33): 7–34. <https://doi.org/10.22080/IEJM.2023.21114.1831> (In Persian).

- Nugroho, A.D., Ma'ruf, M.I., Nasir, M.A., Fekete-Farkas, M. & Lakner, Z., (2024). "Impact of global trade agreements on agricultural producer prices in Asian countries". *Heliyon*, 10(2). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e24635>
- Ramos, L., Garcia, A., Pautasso, D., & Ribeiro Rodrigues, F.C., (2018). "A Decade of Emergence the BRICS' Institutional Densification Process". *Journal of China and International Relations; Aalborg*, 1-15. <https://doi.org/10.5278/ojs.jcir.v0i0.2262>
- Rasuli, K. & Farzinvas, A., (2015). "Explain the relationship between economic freedom and security of Capital Formation: Evidence from emerging and developing countries". *Quarterly Journal of Applied Economic Studies in Iran*, 4(14): 245–263. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23222530.1394.4.14.11.0>
- Sabri, P. & Rasoulinejad, E., (2021). "A Study of Iran's Multilateral Foreign Trade Strategy: Iran's Membership in the Eurasian Economic Union and the Shanghai Cooperation". *Organization. Majlis and Rahbord*, 28(105): 361-393. <https://doi.org/10.22034/mr.2021.446> (In Persian).
- Tayebi, S. K. & Mesrinezhad, S., (2006). The Methodology of the Computable General Equilibrium (CGE) Model: Theory and Application. *Quarterly Journal of Quantitative Economics (JQE)*, 3(8): 103-131. <https://jqe.scu.ac.ir> (In Persian).
- Thangavelu, S. M. (ed.), (2019). "Feasibility Study on the Free Trade Agreement Between the Kingdom of Cambodia and The Eurasian Economic Union". *Eria Research Project Report*, 16. <https://www.eria.org/research/feasibility-study-of-the-free-trade-agreement-between-the-kingdom-of-cambodia-and-the-urasian-economic-union>